

Брой 12 (2041) Година LXVII, ISSN-0205-0943 декември 2025 г. Цена: 2 лв./1.02 евро

ТУРИСТИЧЕСКИЯТ ВЕСТНИК - издание на БТС

БТС И КАУФЛАНД БЪЛГАРИЯ ПРЕМАРКИРАХА 400 КИЛОМЕТРА ТУРИСТИЧЕСКИ МАРШРУТИ

В периода от март до ноември т. г. Сдружение „Български туристически съюз“ (БТС) и Кауфланд България реализираха **кампания „Не губи посоката“**. В полза на планинския туризъм те осъществиха съвместни дейности за обновяване, полагане и възстановяване на 400 км. туристическа маркировка в България.

Последното събитие за 2025 г. бе обновяване на маркировката по маршрута с. Локорско – връх Драгоната в Софийска планина. То затвори първия сезон на инициативата. През месеците от март до ноември бяха поставени **общо 296 указателни стрелки, 60 табели по стандарт на Европейската пешеходна федерация и 19 информационни табла**.

„Тази кампания е доказателство за това какво може да се постигне, когато бизнесът и неправителствените организации работят в добър синхрон. Надяваме се, че през следващата година заедно ще успеем да разширим още повече обхвата на инициативата и да премаркираме стотици емблематични маршрути“, посочи изпълнителният секретар на БТС Лъчезар Лазаров.

„Гордеем се с постигнатите резултати и сме благодарни на всички наши колеги и доброволци, които се включиха активно в този проект. Ще продължим инициативата и през следващата година, защото поставянето на маркировка в планината освен че улеснява достигането до желаната цел, може да предотврати загубване в мъгла или буря“, сподели Кремена Георгиева, мениджър „Корпоративни комуникации и корпоративна социална отговорност“ в Kaufland България.

В кампанията бяха обновени следните пътеки/маршрути и райони:

1. Село Желява – хижа „Мургаш“ (Планина Мургаш, дял на Западна Стара планина).
2. Велико Търново – Преображенски манастир – село Самоводене.
3. Село Войнеговци – местност Ръждавица (до билото на Софийска планина)
4. Кв. Княжево – хижа „Момина скала“ (Витоша).
5. Хижа „Бузлуджа“ – хижа „Българка“

6. Връх Ком – хижа „Тръстена“ (Стара планина).
7. Туристически маршрут „Лъвчето“ в Природен парк „Шуменско плато“.
8. Град Ямбол – комплекс „Боровец“ – манастир „Св. Спас“ в Бакаджиците –

9. Туристически маршрут в района на Ивановски скални църкви, манастир „Св. Димитър Басарбовски“ и пътеки в Природен парк „Русенски Лом“.
10. Село Локорско – връх Драгоната в Софийска планина.

УСПЕШНО ЗАВЪРШИ ГОДИШНИЯТ СЕМИНАР НА ПЛАНИНСКИТЕ ВОДАЧИ

Над 40 квалифицирани планински водачи от страната участваха в годишния специализиран семинар, организиран от БТС. Той се състоя в края на ноември т.г. в Учебен център „Мальовица“ (хотел „Алпинист“) в к.к. Мальовица. Водачите надградиха знанията си в областта на планинското водене, дискутираха по специфични проблеми, обменяха опит и добри практики и създадоха нови познания. Събитието бе открито от изпълнителния секретар на БТС Лъчезар Лазаров, който присъства на всички лекции и участва активно в дискусиите.

В първата лекция „Тенденции и новости в планинското водене“ гл. ас. д-р Тихомир Димитров от СУ „Климент Охридски“ акцентира върху теми, свързани с подходящата екипировка, застраховката професионална отговорност; минимизиране на риска при инциденти, спазване на правилата за безопасно придвижване в планините и не на последно място от необходимостта законова уредба на професията „Планински водач“ у нас да бъде синхронизирана с признатите международни стандарти. В България основният нормативен документ е Наредба № 3 / 2016 г. за образованието, практическата подготовка и професионалната квалификация, необходими за придобиване на правоспособност за упражняване на професия „Планински водач“. Освен за обикновените планински водачи тя трябва да бъде актуализирана и за ски-, вело- и алпийските водачи, както и да бъде валидирана чрез получаване на съответен документ (сертификат).

Момчил Дамянов – планински и алпийски водач и преподавател в Асоциация „Планини и хора“ представи ключови моменти от историята на планинарството и развитието на

професията планински водач. Той наблегна върху необходимостта професионалната общност да дава предложения и да участва активно в процеса на създаване на държавния образователен стандарт за тази професия.

Председателят на БТС Венцислав Венев представи платформата Национален туристически портал, разработвана от БТС, която ще стартира в началото на 2026 г. Той призова планинските водачи да участват в тематичното й съдържание по тематиката и връзките за координация, свързани с тяхната дейност.

Като практическо занимание през втория ден на годишния семинар на планинските водачи в Мальовица бе предвиден поход за изкачване на връх Мальовица, но заради неблагоприятните метеорологични условия бе направен преход в зимни условия по билото на рида Ръждавица. Част от водачите избраха пътеката през хижа „Мальовица“ до втора тераса в подножието на едноименния връх. В следобедните часове доц. д-р Момчил Панайотов – планински спасител и председател на БАСЕС изнесе лекция „Лавини и планинско водене“. Той подчерта необходимостта планинският водач винаги да има предварително изготвени план „Б“ и план „В“ за маршрута, а при поява на неизбежна опасност от лавини да предприеме адекватни действия по минимизиране на риска.

Известният алпинист и преподавател в НСА „Васил Левски“ доц. Кънчо Долапчиев разказа интересни факти от световната история на планинарството и алпинизма. Увлечателните му разкази за негови изкачвания на най-високите върхове на планетата и участието му в експедиция „Еверест 1984“ задържаха с часове след основната лекция мнозина любопитни.

►► на стр. 2

АБОНИРАЙТЕ СЕ ЗА ВЕСТНИК

ТУРИСТИЧЕСКИЯТ ВЕСТНИК
КАТАЛОЖЕН № 255

От 15 октомври т. г. започна абонаментната кампания за 2026 г., която ще приключи на 15 декември 2025 г.

Вестник „Ехо“ е с каталожен № 255 в „Български пошти“ ЕАД. След 15 октомври т.г. освен в клоновете на „Български пошти“ ЕАД може да се абонира и през техния сайт - www.bgpост.bg, а също и чрез разпространителска фирма „Доби прес“ ЕООД (тел. 02 963 30 81).

Годишният абонамент за 2026 г. е 40 лв./20.45 евро (с отстъпка от коричната цена на един брой, която от 01.01.2026 г. става 2.04 евро).

Сдружение „Български туристически съюз“ Ви честити предстоящите Коледни и Новогодишни празници и Ви пожелава здраве, успехи, походи и много приключения през 2026 година!

МЛАДЕЖИ ОТ СТАД „БАЧО КИРО“ СЕ ОБУЧАВАХА ПО „ЕРАЗЪМ+“ В ИТАЛИЯ

Двама младежи от Детско-юношеския туристически клуб към Сдружение СТАД „Бачо Киро“ – Дряново взеха участие в международния проект „Soft Skills Academy 2025“, финансиран по програма „Еразъм+“. Проектът цели да насърчи благополучието, ученето през целия живот и приобщаването на младите хора, като ги въвлече в активности, които развиват техните меки умения – работа в екип, лидерство, комуникация и адаптивност.

Участници от шест европейски държави се включиха в седемдневен приключение в района на Сабаудия, Италия, където в периода 27 октомври – 2

ноември т. г. преминаха през динамична програма с методи на обучение чрез преживяване и рефлексивна практика. Сред предизвикателствата и преживяванията бяха: плаване с кану, каяк и драконова лодка, ориентирание, катерене, колоездене, тиймбилдинг активности и рафтинг – всичко това под знака на сътрудничество, межкултурен обмен и личностно развитие.

Горди сме, че младежите от ДЮТЕК представляваха България и нашия регион в този вдъхновяващ международен проект! Поставихме началото и на успешно сътрудничество с Future Humans!

ПОЧИСТВАНЕ НА МАРШРУТИ ОКОЛО ДРЯНОВО

В средата на ноември т. г. с много ентузиазъм и добро настроение се проведе традиционната есенна бригада за почистване на туристическите маршрути в района на Дряново, организирана от ТД „Бачо Киро“ – Дряново.

И тази година инициативата събра повече от 40 души – активни членове и приятели на дружеството, които за пореден път доказаха, че любовта към природата върви ръка за ръка с отговорността към нея.

Основният акцент беше поставен върху маршрута Дряновски манастир – Боженци, който е един от най-живописните преходи в региона. Трасето, дълго около 18 км., свързва два от най-емблематичните туристически обекта в сърцето на Стара планина. То преминава през красиви горски пътеки, стръмни склонове и тихи поляни с прекрасни панорами към Балкана.

В рамките на бригадата целият маршрут бе обходен и почистен, а съвсем скоро предстои освежаване на туристическата маркировка и поставяне на нови указателни табели, за да бъде преходът още по-приятен и безопасен за любителите на планината.

Освен основния маршрут, участниците почистваха и пътя Дряновски манастир – местност Кръста, както и района около паметника в местността Манастирско лозе. Управителният съвет на ТД „Бачо Киро“ – Дряново изказва сърдечна благодарност към всички доброволци, които отделиха от времето си, за да направят нашите планински пътеки по-чисти, по-красиви и по-гостоприемни за туристите.

Заедно пазим природата такава, каквато я обичаме!

материалите подготви: Митко СИРАКОВ – секретар на ТД „Бачо Киро“ – Дряново

ХРИСТО АНГЕЛОВ - ЕДИН СЪВРЕМЕНЕН БУДИТЕЛ

Не ги търсете в пожелателите страници на историята, само защото са имали ясни цели – национална и църковна независимост, българска просвета и книжнина. Днешните будители имат много по-различна и разнородна дейност. Сред тях е и Христо Ангелов от ТД „Орлово гнездо“ – Казанлък.

На деветдесет процента животът му продължава да бъде в служба на обществото. Скромно, невидимо, упорито, без светлина, интервюта, пари и награди, той продължава! Осъществил е 50 експедиции със стотина участника във всяка, туристическа маркировка, състезания по ориентирание, социални каузи; краевед, общественик и още, и още...

През настоящата година той постави два нови панорамни диска на връх Малък Простор в Мъглижкия Балкан и на Вишката до язовир „Копринка“, а с 50-та експедиция посетихме връх Вишката в Лиса гора в Родопите (1443 м), където от миналата година е поставен изработен от него панорамен диск. Наскоро Христо Ангелов помогна и на клуба по туризъм към читалището в с. Енина с практическо обучение на млади туристи по маркиране на туристически пътеки. Клубът с ръководител Дориан Дерменджиев, административен секретар на читалището, работи успешно с краеведското дружество и ТД „Орлово гнездо“.

Бъди ни жив и здрав, Христо! За да ни вдъхваш вяра, че любовта към хората и доброто винаги оцеляват! Да черпим по искрица огън от светлото ти сърце, за да осветяваме тъмнината пред себе си!

Петранка РИЗОВА

ТОПЛИНА ЗА ХИЖАТА

На любимата ми хижа „Узана“ бях стопанин по съвместителство две дълги зими. Посрещаш гостите, разривах дълбокия сняг, затрупал хижата, цепех дърва и палех печките. Макар и рядко, минаваха туристи, на които предлагах отоплените спални, сменях спалното бельо, перях го и го простирах да съхне на открито.

Хижарката Милена Ботева обикновено идваше петъчен ден, доставяше хранителни продукти, готвеше и приемаше дошлите туристи. Сменяхме се седмично със Стоян Цонев и с него вадахме изпод снега дебелия цепеници за през следващата седмица.

Останал сам в снежната самота, търсех литературната си муза за разкази и романи. Беше незабравимо!

Минаха много години. Остаряхме! Вече сме във фазата „Ветерани“, но пак ни привлича нашата любима хижа. С незаменимата хижарка!

Затова не се учудихме, когато Милена ни повика на помощ за внасяне на нарязаните дърва в склада на хижата. Пока ни ни временно изпълняващият председател на КТВ Таня Борисова. Който може, за един ден. Така се събра една групичка, предимно от жени. „Каква ще е ползата от тях?“, мина ми през ума. Но като са ни малко мъжете? И работата стана!

С два автомобила се качихме на хижата малко преди обед. Екипиряхме се като носачи, товарачи на една количка, превозвачи и нареждачи на дървата в склада под терасата на хижата. И се изумих от активността на всички. За три часа успяхме да „обработим“ половината от една голяма камара с дърва. Останаха и за друг път, когато времето позволи. Пък дано зимата почака!

Д-р. инж. Христо МАНДЕВ

НОВО ТУРИСТИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО В КЪРДЖАЛИ

На 26 ноември т. г. в Кърджали, в хотел „Меаца“, бе учредено ново туристическо дружество с наименование ТД „БТС – Перперикон 2025“. Сред учредителите има представители на местната туристическа общност и на Туристическия информационен център към Община Кърджали. Председател на новоучреденото дружество е Фахри Идриз. От БТС на събитието присъстваха председателят Венцислав Венев и изпълнителният секретар Лъчезар Лазаров.

ПО РУСКИТЕ ПАМЕТНИЦИ В ЕТРОПОЛСКИ БАЛКАН

В периода 22-23 ноември т. г. 24 туристи от ТД „Старопланински турист“ – Етрополе проведоха традиционния поход по руските паметници в Етрополския балкан. Проявата е част от официалната програма на Община Етрополе по случай 148 години от освобождението на града от османско робство. Походът се проведе по маршрут хижа „Кашана“ – местност Севля сърт – местност Хаджийца – хижа „Чавдар“ (където групата пренощува) – местност Шиндарника – местност Илюв камък. Поднесени бяха цветя и бе отдадена почит на загиналите за свободата на България.

УСПЕШНО ЗАВЪРШИ ГОДИШНИЯТ СЕМИНАР НА ПЛАНИНСКИТЕ ВОДАЧИ

►► от стр. 1

Особен интерес по време на семинара предизвикаха лекциите „Създаване, развитие и поддръжка на дестинации

за планинско колоездене в България“ и „Съвременни тенденции в организирането и провеждането на планински турове с велосипеди“ на Васил Тодев – планински

водач, преподавател в АПХ и съосновател на Сдружение „Байкария“. Основни акценти в изложението му бяха: ръководство и единен стандарт за маркиране на маунтийн байк (МВ) маршрути; класификация на нивото на трудност на МВ-маршрутите според критериите безопасност, опазване на средата и развитие на регио-на; стилове в планинското колоездене (спускане, ендуро и туринг); графично (и цветово) оформление на МВ-маркировката; байк-центрове в България (Варавара, Велинград); байк-дестинации (Разложка котловина, Алабак, Врачански балкан, Смолян, Трън и др.); байк-паркове (Боровец, Банско, Пампорово и др.); байк-турове и др. Васил Тодев подчерта важноста МВ-водачите да притежават

дигитална грамотност, свързана с новите технологии, меки умения (управление на страха, микро коучинг, емпатия към всеки участник във водената група); устойчивост и етика (екологична отговорност, управление на конфликти между пешеходци и колоездачи, участие в поддържането на пътеките и др), както и продължаващо учене.

Като основни проблеми Тодев посочи липсата на ясен законов регламент при споделянето на маршрути за пешеходци и колоездачи, както и честите нарушения на Закона за горите, който забранява използването на лични АТВ-превозни средства в планините извън служебните на горски стопанства и хижари. За основен източник на информация Тодев посочи сайта www.markirovka.bike.

Лекция „Новости в планинската медицина – теория и практика“ изнесе Милан Анастасов – планински спасител в ПСС – Сливен и парамедик. Той предостави изключително полезна информация за това как да се оказва първа помощ на пострадали при различни инциденти в планините – изрязване на затрупани от лавини хора; адекватни действия при наличие на височинна болест и болести, свързани с високо кръвно налягане, кръвотечения, ухапвания от змии и насекоми; какво трябва да има в аптечката на планинските водачи и др.

В края на семинара председателят на БТС Венцислав Венев връчи грамоти за участие на планинските водачи с пожелания за сътрудничество и до нови срещи.

ЕЛАТЕ НА ПРАЗНИКА НА ПЕЩЕРА СНЕЖАНКА НА 3 ЯНУАРИ 2026 ГОДИНА!

Пещера „Снежанка“ оправдано е наричана „Перлата на Родопите“ заради нейната красота. И това добре се знае от всеки любител на природата, туризма и подземните чудеса на България. Онези от вас, които вече са били там, могат отново да започват, а останалите нека не пропускат възможността да я посетят.

През последните три години неуморните усилия на новото ръководство на ТД „Купена“ и неговите членове направиха редица подобрения по „Пътеката на здравето“ с нейните хиляда крачки, парапети, беседки за

отмора, закачливи табели и други детайли. Посетителите ще имат неповторимата възможност, заедно с други любители на природата, да съпреживеят празника по повод 65-годишнината от откриването на „Снежанка“, който ще се състои на 3 януари 2026 година, събота, на самата пещера. За всички гости е подготвена специална програма, здравословен чай от дъхави горски билки, скара, както и чудното общуване с вековния родопски лес, заедно с хора от много туристически дружества от страната.

Нека заедно се насладим на онзи обаятелен подземен свят, който от хилядолетия е привличал човека към своите мистични и очарователни селения.

Посетете това възшебно място, пещера „Снежанка“, минете по пътеката с 1000 крачки, подходяща за хора от една до сто и една години. А малките посетители ще могат да видят вътре и самата Снежанка с нейните седем джуджета, както и още много чудеса, творения на природата и нашето въображение.

И не забравяйте: 3 януари 2026 година, събота!

ЗА БАЙЛОВО, ГЕРОИТЕ НА ЕЛИН ПЕЛИН И ВЯРАТА В ДОБРОТО

Планината е не само място за отдих, но и извор на национална гордост, култура и духовност.

В началото на ноември т. г. ТД „Осогово“ - Кюстендил организира за членовете на туристическия хор „Осоговско ехо“ и туристите ветерани разходка до село Байлово. То е родно място на българския писател Елин Пелин, наричан „певец на българското село“. Байлово е разположено в западните гори на разклонения на Ихтиманска Средна гора.

Заредени с много очаквания и нетърпение, туристите от Осоговското дружество се запътихме към новото ни едномесечно пътешествие. По покана на уредника на музея Евгения Добрева и водача Бойко Неделчев групата се запъти по краища, които винаги оставаха малко настрана. В сезона на есента, багрите, ароматите,

кристално чистия въздух и красивите гледки посетихме един непознат за нас район. Пътят бе изключително живописен. Окопаната в багри природа с проблясъците на слънцето, което сякаш искаше да ни зарадва и посрещне, заобикалящите ни планини изглеждаха още по-величествено. От време на време те се губеха от очите ни с обвити в мъгла върхове. Времето не изглеждаше многообещаващо, опита се да ни спласи с лек дъжд, но ние тайно се надявахме да ни се разминие. И се размина!

Жадни да усетим духа и магията на словото на Елин Пелин, след снимките пред музея нашият екскурзовод Евгения Добрева ни потопи в атмосферата на неговия свят. Научихме много за живота и творчеството му и си припомнихме много негови творби.

Евгения ни разказа, че на 11 ноември 1977 г., в чест на 100-годишнината от рождението на писателя, тържествено са открити Дом – паметник „Елин Пелин“ и реставрираната за музей неговата родна къща (дарена от наследниците на фонд „Тринадесет века България“), днес филиал на Националния литературен музей – София при Министерство на културата.

В Дом – паметника се помещава богата библиотека на читалище „Елин Пелин – 1922“ с над 13 400 тома литература. Книжният фонд се обогатява с нови издания, закупени със средства от спечелени проекти, обявени от Министерство на културата. В красивата сграда има кинозалон със 185 места, малки зали, музейна експозиция „Живот и творчество на Елин Пелин“.

Къща-музей „Елин Пелин“ е привлекателен обект за посетители от цялата страна. Широкият двор с големия орех, плевнята, навесът, под който е събран селскостопански инвентар, ни върнаха към атмосферата, в която е живял и творил Елин Пелин. Жадните да усетят магията на словото му се потопиха в естествената атмосфера на неговия свят. Научихме много за живота и творчеството му, за неговото семейство и приятели.

Нашият водач Бойко Неделчев ни очакваше с нетърпение, за да ни заведе по туристическите пътеки „Андрешковото благо“, „Каменният мост“ и др. По маршрута ни имаше много къщи, които се ремонтираха. Но и минавахме и покрай опустели къщи. Спуснатите им кепенци приличаха на затворени клепачи. Опитвахме се да си представим какви ли хора са живели в тях. Колко ли спомени, смях и съзи се крият зад залостените порти?... Някои ще останат затворени завинаги. До старите спящи къщи се издигаха нови постройки, а току-що лакираните греди грееха на слънцето. Красиви бяха и личеше стила на майсторска ръка, както при по-старите, с голямата стряха, която хвърля тежка сянка върху прозорците. Да построиш къща е цяло изкуство. Защото, освен с пари, къща се гради с много любов. Такава е и къщата, строена от бащата на Елин Пелин – Йото Варджията (Иван Стоянов). Освен нея

той е направил и Каменния мост, иконостаса, дърводелски предмети и много други неща.

Поклонихме се и пред гроба на Дядо Добри. Та нали вярата топли и пречиства човешките души! Ако някога имате няколко свободни часа, ако сте загубили детските си спомени и вярата в доброто, разходете се до село Байлово. Насладете се на природата, на къщичките, строени още през XIX век и на някоя и друга приказка, подслана с чаша кафе или ракийка, налети от уморените, но здрави ръце на някоя баба или дядо, на някой, който като по чудо е останал истински.

Тръгваме си с пълно сърце, сгрято от топлинеличния слънцето и човешката добрина, която бяхме позабравили. Тръгнахме си с бушувачо с емоции сърце. Всеки от нас потъна в размисли за преживяното.

Силвия МИХОВА – секретар на ТД „Осогово“ - Кюстендил

„ПО СЪТЪПКИТЕ НА ЙОВКОВ“

На 15 и 16 ноември т.г. ТД „Добруджанец“ – град Генерал Тошево организира двудневен поход „По стъпките на Йовков“, посветен на 145 години от рождението на големия български писател. В събитието се включиха 120 участници от девет населени места, сред които представители на туристическите дружества „Буйна Кръв“ – Разград, „Добротица“ – Добрич, „Дочо Михайлов“ – Силистра, „Караджата“ – Дулово, „Мадарски Конник“ – Шумен, „Росица“ – Павликени, „Сърнена Гора“ – Стара Загора, „Черноморски простори“ – Варна и домакините от „Добруджанец“ – Генерал Тошево.

За първи път ежегодното събитие се проведе в такъв голям мащаб. Всяка година ТД „Добруджанец“ организира тази проява със свои членове или с деца от местните училища. Тази година поканихме туристи от други краища, с цел да се докоснат до Добруджа, да усетят духа на творчеството на Йовков, да се насладят на красотата на добруджанската природа и гостоприемството на местните хора.

Походът започна с полагане на цветя пред паметника на Йордан Йовков в Генерал Тошево – символичен жест на признателност към твореца, оставил неосценимо наследство в българската литература. В първия ден участниците посетиха старото училище, където

Йовков е бил учител, читалището – превърнато в музей, скалните ниши и църквата в село Красен. После преминаха по туристически маршрут от с. Росен до язовир „Дрян“, където отделиха време за обяд и отиди сред природата. За щастие времето беше благосклонно, наоколо имаше прекрасни гледки, огрени от ноемврийското слънце. Денят завърши с гостуване във „Филиповата кръчма“ и тържествена вечеря с кратка, но емоционална програма.

На следващия ден събитието продължи с посещение на Исторически музей в Генерал Тошево, музея на Дора Габе в с. Дъбовик и крепостта Залдапа („жълта вода“ – тракийско название) – най-големият античен укрепен град във вътрешността на Добруджа.

Походът „По стъпките на Йовков“ съчета духа на туризма с културната памет и създаде нови мостове между поколенията, природата и литературното наследство.

Извиняваме се на всички дружества, които този път не успяхме да поканим, но ще се реваншираме през следващата година. Убедени сме, че всички участници останаха доволни и вярваме, че догодина отново ще бъдем заедно.

Мартин НОНЕВ – председател на ТД „Добруджанец“ – Генерал Тошево

ЧИРПАНЛИИ В СРЕДНА ГОРА

На есенната красота на Средна гора се любувах тридесетина туристи от ТД „Средногорец“ – Чирпан, които не се уплашиха от прогнозата за продължителни дъждове в района. Сутринта на един ноемврийски ден т. г. те потеглиха към Сърнена Средна гора. Студът, мъглата и почти непрестанният дъжд не помрачиха радостта им, че отново са в планината. Автобусът ги остави в село Розовец, откъдето те поеха към скалните образувания Слънчева врата и Корабът. Туристът Стефан Василев убеди хората от групата, че задължително трябва да посетят и родната къща на полковник Владимир Серафимов в с. Аджар, което днес носи името Свежен. Башата на Владимир Серафимов е бил учител в селото – даскал Гено. Той бил трети братовчед с Васил Левски. Дякона е посещавал селото и гостувал на семейство Серафимови.

Туристите изслушаха беседата за Владимир Серафимов, наричан

Освободителя на Средните Родопи, и разгледаха с интерес родната му къща. После поеха към обновената хижа „Свежен“, където гостоприемните хижари ги посрещнаха с усмивки, топлина и вкусна храна. Вечерта продължи с много танци в български и латино стил, които не оставиха равнодушни и домакините.

Следващият ден започна със спускане към хижа „Братан“, откъдето част от групата се отдели и изкачи връх Самодивец, на който е кръстен младежкият туристически клуб в Чирпан. Сред ентузиастите бе и второкласникът Калоян Иванов, който с лекота се справи със сериозните разстояния. Групата се събра малко под хижата и пое към мегалита Кутелът. Пътят надолу премина в обсъждане на традиционното събиране на хижа „Каваклийка“ в последния месец на туристическата 2025 година.

**текст: Дора ПЕТРОВА
снимки: Милена ГЕОРГИЕВА**

№ 75

КОПРИВЩИЦА – СЪРЦЕТО НА БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ

Дирекция на музеите - град Копривщица

Копривщица е малко планинско градче, сгушено в прегръдката на Стъпска Средна гора. Място, съчетаващо в себе си богато културно наследство, възрожденска архитектура и живописни природни гледки.

В града има над 380 паметника на културата от местно и национално значение.

Едно от малкото български селища, които съхраняват атмосферата и духа на отминали времена.

Преминавайки през тесните калдъръмени улички, покрай високите каменни зидове, откъдето надничат цветни изрисувани фасади на възрожденски къщи, всяка следваща крачка ни пренася в едно друго време. Там, където всяко ъгълче носи шепота на стари легенди.

През 1952 г. Копривщица получава статут на град-музей.

В 1971 г. градът е обявен за архитектурен и исторически резерват, а през 1978 г. получава още по-голяма чест, чрез обявяването му за национален архитектурен резерват с международно значение и селище за международен туризъм. Признанията към Копривщица популяризират дестинацията и градът започва да привлича още повече интерес. С развитието на музейното дело, през 1956 г. се създава Дирекция на музеите, която стопанисва музейните

обекти и ги превръща в един от основните двигатели на културния живот.

Копривщица е родно място на плеяда от велики личности, оставили дълбока следа в българската история. Сред тях са Найдено Геров, Йоаким Груев, Тодор Каблешков, Георги Бенковски, Димчо Дебелянов, Любен и Петко Каравелови и още много други. При посещение на града може да разгледате техните домове, да се докоснете до личните им вещи и да научите нови подробности за живота и делото им.

В Каравеловия двор ще ви посрещне красив архитектурен ансамбъл, състоящ се от три постройки, изградени в период от четвърт век. Един от най-ценните експонати е печатарската машина на Любен Каравелов, на която са създадени вестниците „Свобода“, „Независимост“, сп. „Знание“, Ботевите вестници „Знаме“ и „Таралеж“, а след Освобождението на нея се печатат и Търновската конституция.

Мемориалните къщи на Тодор Каблешков и Георги Бенковски ще разпалят вашият патриотичен дух и ще напълнят сърцето ви с гордост. Там ще видите от близо личното оръжие на Апостола, униформата, както и редица други ценни експонати, свързани с революционната дейност

и героизма на тези велики българи.

Тръгвайки по криволичещите улички ще стигнете до „башината къща“ на Димчо Дебелянов. Там ще се докоснете до вътрешния душевен свят на поета, изпълнен с тъга, любов и копнеж.

Не пропускате и етнографския музей „Лютова къща“, която впечатлява със своята автентична архитектура с кобиличен фронтон, стенописна украса и дърворезбовани орнаменти. Експозицията пресъздава живота на едно заможено копривщенско семейство, както и богата колекция от шити дантели – „кенета“ и уникални плъстени килими.

От това малко бунтовно градче гръмва „Първата пушка“, чиито екот прекратява петвековната тишина. Тодор Каблешков пише „Кървавото писмо“, с което поставя началото на славната Априлска епопея.

Мост „Първа пушка“

Но Копривщица не е само революционно средище, а и важен културен и просветен център.

Още през 1810 г. башата на Найдено Геров - Хаджи Геро Добровишк Мушек открива първото килийно училище в дома си. Постепенно с годините обучението се развива и преминава през етапите на обществени и взаимни училища, докато през 1846 г. Найдено Геров, създава първото класно училище „Св. св. Кирил и Методий“.

Днес училището е още „живо“, а посетителите имат възможността да участват в интерактивен възрожденски урок, в същата тази историческа сграда. Могат от близо да се запознаят с взаимно-учителната метода (Бел-Ланкастърска), като попишат на пясък, панакида, а накрая да направят състезание по красноречие с писалка и мастило.

Всеки, преминал урока, получава свидетелство. В приземния етаж на училището има оборудвана работилничка, където може да изработите свой сувенир – от плъстена брошка, пано, чешми и кукли до черешово топче. Класното училище се стопанисва от Дирекция на музеите с решение № 111 на Общински съвет – Копривщица от 28. 11. 2024 г.

Копривщица е не само съкровищница на историческо наследство, но и съвременна туристическа дестинация, съчетаваща минало с настояще.

Пример за това е наскоро откритият дигитален център „Пеева къща“, където чрез съвременни технологии, екрани, игри и различни активности, посетителите изживяват историята по нов начин. Центърът е изграден с финансовата подкрепа на Национален фонд „Култура“.

Освен недвижимите ценности и историческото минало, градът предлага на своите гости и различни преживявания. Културният календар е наситен със събития, които привличат посетители през цялата година.

От 1965 г. в града се поставя началото на Националния събор на българското народно творчество, който веднъж на всеки 5 години събира и обединява хиляди любители на фолклора и традициите. Включването му в списъка на ЮНЕСКО през 2017 г. е поредното доказателство за важноста на Копривщица като културен център.

Ежегодно през месец май, чрез театрализиран спектакъл,

Къща-музей „Димчо Дебелянов“

който пресъздава епизоди от Априлското въстание, зрителите се пренасят в бурната 1876 г.

Традиционни са и „Дебеляновите поетични вечери“ - културно събитие, което всяка година привлича почитателите на поезията. То се провежда през месец август и се превръща в празник на творчеството. Чрез рецитали, четене на стихове и музикални изпълнения, „Дебеляновите вечери“ събуждат емоцията, красотата и вдъхновението.

Копривщица е символ на българската история и традиции, която със своето съчетание от памет и живо наследство продължава да обединява поколения. Независимо дали сте любители на история, поезия, изкуство или просто търсите тихо и спокойно място за почивка, Копривщица е идеалната дестинация, за всякакви интереси и възрасти.

Виолета ЦОЛОВА –
екскурзовод в Дирекция на музеите - Копривщица

Контакти:
гр. Копривщица
071 84 21 80
direkcia_muzei@abv.bg
www.direkciamuzei.com

Къща-музей „Тодор Каблешков“

Къща-музей „Георги Бенковски“

ПРИКЛЮЧЕНИЯ В СЕВЕРОЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ

Природна забележителност Боров камък и крепост „Кастра Мартис“ на „една ръка разстояние“ от хижа „Божурица“

Ще ви разкажа за едно пътуване на ТД „Алеко Константинов 1899“ в Северозападна България. Първата ни спирка беше **природен феномен Боров камък**. Това е скален феномен до село Боровица, недалеч от Белаградчик, само на няколко километра от Боровишки манастир „Св. Троица“, който впечатлява със своята червена църква.

Красива, висока повече от 100 метра скала от изваяни от ерозията червени континентални пясъчници, образувани преди около 220 милиона години. Боров камък е част от Белаградчишките скали, разположени на рида Ведерник. Феноменът е обявен за природна забележителност. Името произлиза от боровите по билото му, голяма част от които са унищожени при пожар. На върха на скалното образувание се намират руини от късноантична крепост, разположени върху скална площадка. Укрепена от всички страни от стръмни и недостъпни скали, крепостта била стратегически защитена

и с отлична видимост към околността във всички посоки. Имало визуална връзка с крепостта Рициария край с.Арчар при Дунав. Според легенда в подножието на Боров камък се разиграла трагичната съдба на двамата влюбени Борис и Елица. Преследвани от гнева на башата на девойката, те потънали в скалата, сякаш самата земя ги приела в обятията си. На мястото, където изчезнали, израснали

бор и ела – символи на тяхната вечна любов. Тази вълнуваща история е описана в разказа „Боров камък“ от книгата „Шепот от вековете“.

Настанихме се в **туристическа хижа „Божурица“**. Разположена е в северозападната част от Дунавската равнина, на 135 м н. в. в местността Божурица край село Синаговци. Заобиколена е от единствената високостеблена гора в Северозападна България. От хижата започва екопътека, изградената от видинското туристическо дружество „Бонония“. Хиждарят ни посрещна топло. Благодарни сме за грижите и вниманието. Покани ни да отидем отново, когато цфтят божурите в местността. „Божурица“ се намира на около 20 км. от Видин и на около 30 км. от град Кула. А град Кула е известен със своята висока кула, затова се отправихме натам, за

да видим крепостта.

Крепостта на град Кула се нарича **„Кастра Мартис“** и е останка от римска крепост, построена през III век. Разположена е в центъра на града. До днес са запазени нейни части, включително впечатляваща 16-метрова кръгла кула. Крепостта е част от възстановения Дунавски лимес на Римската империя след загубата на Дакия в края на III век. Вероятно е построена от император Диоклециан на границата между III и IV век. Защищавала е пътя от Бонония до Сингидунум през Връшка чука – най-северозападния проход на Стара планина.

Росица ГЕНКОВА –
председател на ТД
„Алеко Константинов
1899“ - София

ХИЖИ НА БТС В СРЕДНА ГОРА

ТУРИСТИЧЕСКА СПАЛНЯ „БОГДАН”

Намира се в близост до центъра на гр. Копривщица, в реставрираната Русекова къща във възрожденски стил, на 1021 м н. в., GPS: 42.635954°N, 24.3586964°E. Сграда с капацитет 25 места, общи санитарни възли и бани, отопление с ел. уреди.

Исходни пунктове: ж.п. гара Копривщица – 12 км асфалтово шосе (градска автобусна линия)

Съседни обекти: Културно–исторически забележителности на гр. Копривщица

За контакти: 0885 63 20 35

Стопанин: БТС - София

ТУРИСТИЧЕСКА СПАЛНЯ „ВОЙВОДЕНЕЦ”

Намира се в центъра на гр. Копривщица, в преустроената Пранжева къща със запазена възрожденска архитектура, на 1021 м н. в., GPS: 42.636161°N 24.360185°E.

Сградата е с капацитет 32 места - шест стаи със собствени санитарни възли и още два общи санитарни възела за останалите 3 стаи, локално отопление, бюфет.

Исходни пунктове: ж.п. гара Копривщица – 12 км асфалтово шосе (градска автобусна линия)

Съседни обекти: Културно–исторически забележителности на гр. Копривщица

За контакти: 0885 63 20 35

Стопанин: БТС - София

ХИЖА „ПАВЕЛ ДЕЛИРАДЕВ”

Намира се в западния край на поляната Манзул, Средна гора, на 1380 м н. в., GPS: 42.617877°N 24.243663°E

Сграда и бунгала с общ капацитет 60 места, с външни санитарните възли и баня, отопление с печки на твърдо гориво, туристическа кухня и столова с капацитет 60 места, бюфет, храна по заявка и свободна консумация, игрище, спортно-туристическо имущество. Хижата разполага с 31 легла, а бунгалата са 2 с по 15 легла всяко, разделени на стаи с по 2,3 или 5 легла.

Исходни пунктове: Панагюрски колонии – 2.30 ч. (8 км по асфалтово шосе и почвен път); гр. Копривщица – 3.30 ч.

Съседни обекти: х. „Кръстьо Чолаков” – 1.30 ч.; х. „Райна княгиня” – 2.00 ч.; х. „Братия” – 4.00 ч.; х. „Сакарджа” – 5.00 ч.

За контакти: 0893 04 48 10 и 0897 95 50 62

Стопанин: БТС - София

ХИЖА „СРЕДНОГОРЕЦ”

Намира се в м. Чемериката, южното подножие на вр. Малък Богдан, Средна гора, на 1486 м н. в., GPS: 42.607061°N 24.509306°E.

Комплекс от сграда и седем сезонни бунгала (само за лятото) с общ капацитет 45 места, вътрешни и външни санитарни възли и бани, централно отопление с котел, туристическа столова и кухня, зала за тихи игри, аудио и видео техника, спортна площадка, електрическа скара, барбекю, телевизия.

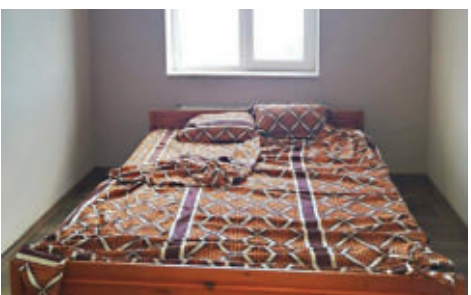
Исходни пунктове: с. Богдан - 4.00 ч.; гр. Копривщица – 4.00 ч.; с. Старосел – 6.00 ч.

Съседни обекти: вр. Малък Богдан (1532 м) – 20 мин.; х. „Чивира” – 0.40 ч.; вр. Богдан (1604 м) – 2.00 ч.; т. к. „Бяло камъне” – 2.00 ч.; х. „Фенера” – 3.00 ч.

За контакти: 0988 20 02 65 и 0893 96 96 95

Стопанин: ТД „Средногорец” 96” – с. Богдан

ХИЖА „ФЕНЕРА”

Намира се в източното подножие на вр. Фенера, Средна гора, на 1300 м н. в., GPS: 42.572637°N 24.557920°E.

Сграда с капацитет 30 места, етажни санитарни възли и бани, собствено ел. захранване, локално отопление, туристическа столова, бюфет, зала за тихи игри.

Исходни пунктове: с. Старосел – 4.00 ч.; с. Каравелово – 4.00 ч.; гр. Хисар – 5.00 ч. (22 км почвен път)

Съседни обекти: вр. Фенера (1481 м) – 20 мин.; вр. Козя грамада – 20 мин.; вр. Алексица (1517 м) – 30 мин.; тракийска резиденция под вр. Козя грамада – 1.00 ч.; х. „Чивира” – 3.00 ч.; х. „Средногорец” – 3.00 ч.

За контакти: 0890 11 48 38

Стопанин: ТД „Орела 1935” - гр.Хисаря

ХИЖА „СВЕЖЕН”

Намира се в м. Чатал дърво, Средна гора, на 1025 м н. в., GPS: 42.508985°N 25.058924°E. Масивна сграда с капацитет 33 места, етажни санитарни възли и бани, отопление с печки на твърдо гориво, туристическа столова и кухня, паркинг.

Исходни пунктове: с. Свежен - 1.00 ч.; ж.п. гара Калофер – 5.00 ч.

Съседни обекти: х. „Каваклийка” – 6.00 ч.

За контакти: 0896 68 85 23

Стопанин: ТД „Васил Левски” - гр. Карлово

ХИЖА „КАВАКЛИЙКА”

Намира се в м. Каваклийка, Средна гора, на 955 м н. в., GPS: 42.484318°N 25.220738°E. Масивна сграда с капацитет 52 места, етажни санитарни възли и бани, отопление с печки на твърдо гориво, туристическа столова и кухня, бюфет, спортна площадка, паркинг.

Исходни пунктове: с. Горно Ново село - 1.30 ч. (5 км по асфалтово шосе); с. Турия - 3.00 ч. (17 км по асфалтово шосе)

Съседни обекти: м. Калето – 1.00 ч.; природна забележителност Кичестия габър – 2.00 ч.; природна забележителност Кутела – 2.00 ч.; х. „Свежен” – 6.00 ч.

За контакти: 0882 96 64 15

Стопанин: ТД „Средногорец” - гр. Чирпан

ХИЖА „МОРУЛЕЙ”

Намира се в подножието на вр. Морулей, южно от поляните Пчелина, Средна гора, на 508 м н. в., GPS: 42.521594°N 25.747712°E.

Сграда с капацитет 60 места в стаи с 2, 3 и 4 легла. Пет от стаите са със самостоятелни санитарните възли и бани, а останалите - с етажни, локално отопление, ресторант, летен бар, надуваеми басейни за деца и възрастни, паркинг.

Исходни пунктове: с. Дълбоки – 2.00 ч. (6 км асфалтово шосе); с. Камен – 2.30 ч. (7 км асфалтово шосе)

Съседни обекти: вр. Морулей (895 м н. в.) – 1.00 ч. (3 км); Милкини скали – 2.00 ч. (5 км)

За контакти: 0879 38 79 86 и 0897 82 31 14

Стопанин: ТД „Сърнена гора” – гр. Стара Загора

ЕВРОПЕЙСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ МАРШРУТ ЕЗ - ЕТАП В СТАРА ПЛАНИНА

Хижа „Добрила” – Купените – връх Ботев – хижа „Тъжа” (летен маршрут)

Етапът от ЕЗ в участъка от хижа „Добрила” до заслон „Ботев” е един от най-трудните и атрактивни маршрути в нашите планини. Той преминава през най-високите алпийски върхове на Стара планина, респектира със своите изненади, а преминаването по отсечката от седловината Платнешки ярове до връх Жълтец е по възможностите само на туристи с добра физическа подготовка и планинарски опит.

От хижа „Добрила” се тръгва на североизток по маркировъчните стълбове и след продължително изкачване през рядка иглолистна гора, а след това по откритите тревисти склонове се достига връх Левски (Амбарица) – 1 час. Следва слизание до седловината и изкачване на връх Мала Амбарица. С ново спускане се достига седловината Платнешки ярове (2 часа). През нея минава маркираната със зелен цвят пътека за хижа „Амбарица” на север (1.30 ч.) и хижа „Хубавец” на юг (2.30 ч.). Продължава се с изкачване по западния ръб на връх Малък Купен, а след късо разстояние започва траверсирането му от север и слизание на седловината между него и връх Голям Купен. Започва стръмно, трудно и опасно изкачване на връх Голям Купен (3.00 часа), на чийто западен и източен склон са монтирани стоманено-въжени парпети. Слиза се на по-равно място и се продължава през остри скални зъбери, процепи и коризи на Малък и Голям Кръстец. След Кръстците се достига друг скален процеп, през който минава т. нар. Видимска пътека (зелена маркировка, 4.00 ч.), която свързва хижа „Плевен” на север с хижа „Васил Левски” на юг. Пътеката изкачва връх Костенурката и слиза до малко равно място. От тук маршрутът навлиза в Калоферска планина – най-високата част на Стара планина с 13 двухилядника, включително първенеца връх Ботев (2376 м н. в.). Източната граница на този дял със следващия – Шипченска планина е седловината Новия Крачан – превалят на Ясенския проход.

След връх Костенурката се преодолява стръмния западен склон на връх Жълтец (5 часа). След него билото представлява високопланинско заоблено пасище с придвижване в източна посока по стълбовата маркировка, с малки денивелации се преодоляват вр. Млечния Чал и Безимения връх. От Млечния Чал на север се отделя зимната пътека със стълбове и стоманено-въжен парпет за хижа „Плевен”, а на югоизток – зимният маршрут за хижа „Васил Левски”. След Безимения връх с полегато слизание на изток се достига седловината, на която се намира заслон „Ботев” (2053 м н. в., 28 места, тел. 02 491 23 21, 0878 19 74 51, 0878 54 48 80) – 6.20 часа.

От заслон „Ботев” започва много стръмно изкачване по западния склон на вр. Ботев, с много серпентини по лятната пътека и след около час се достига обширната равна поляна на връх Ботев (7.20 часа от х. „Добрила”). При неблагоприятни атмосферни условия е препоръчително да се следи стълбовата маркировка. На вр. Ботев има Туристическа

хижа „Добрила”

спалня „Ботев връх” с 22 места, тел. 0877 27 35 47, 0878 85 56 86, 0878 77 68 45).

От връх Ботев с леко слизание се минава вдясно от връх Малък Юмрук с паметник (15 минути). По опороен терен се слиза на изток до заслон „Маринка” (40 минути). Пътеката неколкратно пресича камионния път от Калофер за връх Ботев. Маршрутът преминава през върховете Ушите и Параджика и слиза на седловината Пилешки полог (общо 1.15 часа от вр. Ботев). Тук пътеката се съединява с камионния път, върви се няколко метра по него и при южните склонове на връх Овчарска (Юрушка) грамада маркировката се отбива вляво. Пътеката води на изток и надолу по пасища, завива на североизток и достига седловината Русалиите (общо 2 часа). От нея лятната пътека слиза на североизток, прекосява лавинен улей, подминава още два улея и навлиза в горския пояс. С няколко завоя пътеката извежда на наклонена поляна,

завива към коритото на река Тъжа, пресича по мост реката и със стръмно изкачване достига хижа „Тъжа” (общо 3 часа от вр. Ботев). Хижа „Тъжа” е на 1525 м н. в., 40 места, тел. 0888 22 12 34 и 082 82 02 72.

Хижа „Тъжа” – хижа „Мазалат” – хижа „Узана” – Шипченски проход (летен маршрут)

От Хижа „Тъжа” се тръгва на изток, към местността Смесите, по маркировката на Е-3, пресича се реката край хижа „Мандрата” и се достига долинно разширение на няколко потока (30 минути). Излиза се на пътя за връх Голям Кадемлия, навлиза се в Гърмящата гора и след стръмно изкачване се достига високопланинското пасище Пашовица. Маркировката, прокарана успоредно на пътя, достига местността Деветте извора, изкачва се на връх Кръста, а след него достига паметна плоча на въстаник

от Априлското въстание в местността Гроба (2 часа).

Лятната пътека подсича седловинно понижение и се насочва към връх Росоватец. След като пресече малък скалист лавинен улей, маршрутът продължава на изток по просторно пасище. С няколко къси завоя силно стеснената пътека слиза по стръмнината към природната забележителност Пеещите скали и по диагонален продължава северно от билото и от ниско безименно връхче (3 часа). Трасето прекосява надлъжно продълговата седловина по билото и се прехвърля южно от него. С лек наклон надолу по диагонален маршрутът извива през плитки улеи, навлиза в местността Седемте дола, траверсира връх Вълча глава и като се извива през поляна с водохващане в гора, излиза на билната поляна Мандришето, където се намира хижа „Мазалат (1511 м н. в., 56 места, тел. 0888 35 26 93) – 3.30 часа от х. „Тъжа”.

От хижа „Мазалат” се тръгва

хижа „Тъжа”

хижа „Мазалат”

на изток, по черния път за курорта Лъгът и се слиза на тревиста седловина. Пътят се изоставя и се продължава вдясно, към насрещния горист връх Мали бухал. Пътеката траверсира върха от север през букова гора, завива на изток-североизток, пресича острия връх Бухала и излиза на седловина източно от върха (1 час). Следва траверсиране на западните тревисти склонове на връх Корита и с рязък завой на изток се слиза при чешмата Корита (общо 2.30 часа). Пътеката навлиза отново в букова гора, а с лек наклон по-нататък и в смърчова гора. Скоро се излиза от нея на равно пространство,

на изток се преодолява ниска разлато възвишение и се слиза на седловината Новия Крачан – превалят на Ясенския проход (общо 2.30 часа). От тук маршрутът навлиза в Шипченска планина – най-късият и сравнително нисък дял на Средна Стара планина, с първенец вр. Исполин (1524 м н. в.). Източната граница на този дял със следващия – Елено-Твърдишка планина е безименна седловина на главното било, западно от вр. Атово падало.

Маршрутът продължава на изток по шосето за Габрово, но скоро то се изоставя и се тръгва вдясно. Пътеката изкачва стръмно по северозападния склон на Черни връх, като траверсира (подсича) западния му склон. Навлиза се в смесена гора и със завой на изток се стъпва на обширната поляна Узана, през която по алея се стига до хижа „Узана” (1240 м н. в., 77 легла, тел. 0886 79 29 82) – 1.30 часа от Ясенския проход, общо 4 часа от х. „Мазалат”.

От хижа „Узана”, в източна посока с полегато изкачване край гора се излиза на просторна поляна. В най-високата част на билото се минава край белите скали на връхчето Марков стол. При горска седловина камионен път води към разположена на високо равна поляна. Маркираната пътека на няколко места пресича завоите на пътя, докато стигне местността Шадраваните с няколко извори. През букова гора по мостче се пресича коритото на река, докато се излезе на равно място в гората. Следва стръмно изкачване до обширна поляна (1 час), където е средата на маршрута от х. „Узана” до Шипченския проход. Отново се влиза в гора, изкачва се билото и по коларски път се достига връх Малуша. От него се продължава по коларския път на изток, подминава се от юг последното връхче преди Шипченския проход и по източния му стръмен склон се излиза на асфалтиран паркинг, а след него и на преваля на Шипченски проход – общо 2 часа от хижа „Узана”.

Йордан ЙОРДАНОВ

връх Ботев

РАЗЛИЧНАТА КОЛЕДА

Коледа е един от онези празници, в които често се фокусираме върху пазаруването, спорове за менюто и подаръците, а забравяме за всичко онова, което наистина харесваме по това време на годината – семейство, подпомагане на другите, споделени мигове и т.н. Все повече хора често чувстват нуждата да се „отдръпнат“. Коледа не би трябвало да е стресиращо занимание, изпълнено с дълги списъци за пазаруване, превишен бюджет, с декориране, което отнема дни и изисква помощ от много хора. Докато вече броите дните до Коледа и вадите любимите си празнични пуловери, може да откриете, че има още много

начини, по които може да се забавлявате – от доброволчество до плуване в ледена вода, от филмови maratoni до гледане на звездите. Представете си ходене със снегоходки с децата през замръзнали пустоши, невероятни излети и срещи с горски обитатели в планината или присъединяване към малка група пътешественици, за да следвате споделен интерес, от туризъм до йога – има много алтернативни коледни идеи, които да ви забавляват. И да преживеете една различна Коледа.

Пет алтернативни начина за празнуване на Коледа (за всички онези, които все още прегръщат празничния дух).

Всяко семейство празнува

празниците по свой специален начин, но понякога е забавно да добавите собствен специален шрих и да внесете нов обрат в празненствата. Ако търсите уникални начини да отпразнувате Коледа тази година, опитайте тези забавни, нетрадиционни идеи, които ще поддържат у вас и близките ви празничния дух:

- Купете по-малко подаръци за всеки член на семейството

Следвайте теми като: нещо, което искате; нещо, от което се нуждаете; нещо за носене; нещо за четене.

- Опитайте ново умение

Празниците са чудесно време за релакс и наслада от нови преживявания. През този празничен сезон вероятно бихте искали да изследвате артистичната си страна. За уникален начин да отпразнувате Коледа тази година, може да опитате вечер за рисуване с приятели и семейство. Това е не само чудесен начин да прекарате време с любими хора и да научите ново умение, но в крайна сметка ще имате готов подарък за някой специален за вас човек!

- Опитайте нетрадиционно коледно меню за вечеря

Нека си го кажем, коледната вечеря и празненствата за Нова година имат твърде много общи неща. Така че, защо да не опитате няколко алтернативни варианта? Добавете малко пикантност и разнообразие, като празнувате с храна от различна култура. Или пък направете анкета за

любимото ежедневно ястие на всички и опитайте нещо ново. Търсенето на нетрадиционни идеи за коледна вечеря може да ви помогне да направите празничното си тържество вкусно - нещо, което всички със сигурност ще запомнят.

- Активизирайте се за празниците

Не е тайна, че празниците често могат да доведат до нежелано наддаване на тегло. Тази година обърнете сценария и направете обратното вярно. Излезте навън за забавно и безгрижно бягане до Дядо Коледа, поход, къмпинг или разходка с колело и изгорете коледни калории.

- Организирайте лов на подаръци

Оживете Бъдни вечер или коледната сутрин с лов на подаръци. Скрийте подаръците си из къщата и напишете забавни улики, които ще водят из целия ви дом (и дори навън, ако не живеете някъде, където е твърде студено!). Ако имате малки деца, можете да нарисувате карта на съкровищата, където „X“ маркира мястото за запомняща се традиция за подаряване.

Опитайте едно от тези неща и вижте какво е усещане-

то. Коледа не само ще бъде различна, но ще бъде по-добра, защото ще имате по-малко стрес и повече време за хората, които са най-важни. Вместо да се борим с тълпите или да се молим всичко да пристигне навреме, може да се разходим като Дядо Коледа, разнасяйки прости подаръчни торбички на приятели и семейство. Пожелаваме им Весела Коледа лично, не само във Фейсбук. Защо тази година да не се насладите на алтернативна Коледа? Независимо от вашата вяра и предпочитания, един различен празничен сезон е по-добър за всички нас. Такъв, който ни позволява да забавим темпото и да се съсредоточим върху взаимоотношенията и добротата.

КОЛЕДНО БЯГСТВО: ТАЛИН

Коледните празници са перфектната смесица от топлина, уют и очакване на чудо. Това е празник, изпълнен с любов, радост и добронамереност, който се влита в културните традиции на различните народи. И често ни се иска една поразлична от миналогодишната Коледа. Посещението на малко познати места е възможност да си подариш нови коледни спомени и преживявания, да се потопиш в атмосферата на празничните светлини, аромата на греяно вино и канела и да се стоплиш край огън след вечерна разходка сред коледните сергии. Затова – да погледнем картата и да помечтаем за малко коледно бягство. Посока – Талин!

Знаете ли, че коледният пазар в Талин е сред най-старите в Европа? И че той е признат за един от най-добрите коледни пазари в Европа от различни туристически издания?

Естония и нейната столица Талин все повече набират популярност през последните години. Време е да се отправим към този живописен европейски град, с пастелните сгради и красивия градски площад Раекоя – главен площад на града от Средновековието до наши дни и сърце на коледен Талин. Със своите очарователни калдъръмени улици, исторически сгради и празнична атмосфера, коледният пазар в Талин предлага уникално преживяване, което улавя духа на празничния сезон. Площадът

някога е бил място на главния градски пазар и средище за обществени събирания и събития. Той има дълга традиция в празнуването на Коледа и се провежда в Талин още от 15-ти век. Смята се, че е един от най-старите коледни пазари в Европа.

Звездата на пазара е коледната елха, част от празника в Талин повече от 580 години! Традицията за обществена коледна елха в Естония датира чак от 1441 г., когато Братството на черноглавите поставя коледна елха на площада на кметството в Талин. Историкът Юри Куускемаа е проучил въпроса в градския архив и е открил официален документ от 1441 г. В него се посочва, че градският съвет е платил на музиканти, които са свирили до елхата на площада на 25 декември. Така че, докато се разхождате около пицната коледна елха на площада на кметството в Талин, вие участвате във вековни традиции.

Коледната елха в Талин не е обикновена. Тя е преминала през строг процес на подбор, преди да получи честта да се превърне в най-важната коледна елха в Естония. Всеки септември централната администрация на Талин обявява конкурс за смърчове и ели от Северна Естония. Това е един от най-очакваните конкурси в Естония и се следи в местните медии.

Коледната елха трябва да е с дължина между 15 и 18 метра, симетрична и с гъсти листа; да расте на открито място и далеч от електрически кабели. Времето за номиниране на дървета-кандидати за коледната елха в Талин продължава до края на септември. Специална комисия избира победителя, обявен през ноември, точно преди елхата да бъде донесена на площада на кметството и малко преди откриване на коледния пазар. Тя се донася на площада на кметството в Талин не от кой да е, а от самия Дядо Коледа. Докато елхата се монтира, Дядо Коледа се среща с фенове и споделя бонбони с посетителите.

Коледният пазар е отворен от края на ноември до началото

на януари и е известен със своите сергии, които предлагат разнообразие от занаятчийски изделия, коледни украси и подаръци. Посетителите могат да ги разгледат и да намерят уникални предмети като ръчно изработени бижута, вълнени шапки и шалове, традиционна естонска керамика и много други. Празничните сергии предлагат местно произведени коледни украшения, свещи и други празнични декорации. Коледният пазар в Талин е рай за любителите на храната, с широка гама от традиционни естонски коледни ястия и напитки. Посетителите могат да се стоплят с чаша магпика по избор: греяно вино, което е популярна зимна напитка в Естония, горещ шоколад или

ябълков сайдер. Дървените сергии са украсени с блестящи светлини и празнични декорации и създават топла и приветлива атмосфера. Децата се радват да се срещнат с Дядо Коледа, който винаги е на разположение, за да изслуша коледните им пожелания и да позира за снимки. Пазарът е идеално място за релакс и коледна разходка.

Празничната атмосфера и живописното местоположение на коледния пазар в Стария град на Талин, в съчетание с традиционното естонско гостоприемство, може да се превърнат в нетрадиционно коледно бягство за всеки от нас. Празникът е близо!

страницата подготви:
Галина БОНЧЕВА

2

2

Връх Мусала (2935 м)

П	В	С	Ч	П	С	Н
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Къща-музей „Хаджи Димитър“

П	В	С	Ч	П	С	Н
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Връх Ботев (2376 м)

П	В	С	Ч	П	С	Н
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	

Архитектурно-исторически резерват - с. Жеравна

П	В	С	Ч	П	С	Н
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Връх Руен (2251 м)

П	В	С	Ч	П	С	Н
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Етнографски музей - Ловеч

П	В	С	Ч	П	С	Н
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗ - www.btsbg.org; имейл: info@btsbg.org
ИНФОРМАЦИОНЕН ЦЕНТЪР - имейл: info@btsbg.org
ВЕСТНИК „ЕХО“ - имейл: exobts@btsbg.org

0

6

20

Юли

58

Национален исторически музей

П	В	С	Ч	П	С	Н
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Октомври

34

Връх Ком (2016 м)

П	В	С	Ч	П	С	Н
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Август

76

Исторически музей „Каранова могила“

П	В	С	Ч	П	С	Н
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Ноември

2

Връх Вихрен (2914 м)

П	В	С	Ч	П	С	Н
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Септември

68

Национален археологически институт с музей при БАН

П	В	С	Ч	П	С	Н
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Декември

744

Връх Черни връх (2290 м)

П	В	С	Ч	П	С	Н
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

снимки: ianraikex.com

а: bts.secretar@gmail.com; тел.: 02 987 34 09, 0882 966 304

center.bts@gmail.com; тел.: 0882 966 300

s@gmail.com; тел.: 0882 966 316

КОЛЕДАРИ НА ЧЕРНИ ВРЪХЪ

Начало на зимния туризъм по българските планини

Ако читателите си спомнат, преди четири години /бр.2 на 2021 г./ под заглавие „Начало на зимния туризъм в България“ бе публикуван материал, в който разказах за зимното изкачване на 15-тина студенти на Черни връх, осъществено на 31 януари 1905 г. За този разказ се позовах на публикувани спомени на туристическия ветеран на българския туризъм Иван Байданов, под заглавие „Първо зимно изкачване на Черни връх“, /сп. „Турист“, 1965 г. кн. 2/, който е един от участниците в тази екскурзия. Материалът бе посрещнат с голям интерес и няколко души се обадиха, за да съобщят и за друго подобно изкачване на същия връх и то в по-ранна година. За подобно изкачване, предшествано от описаното от Байданов, бях чувал и аз, главатар на което е бил Стефан Радучев, бащата на известния наш планинар и един от най-добрите наши планински фотографи Живко Радучев. Този разказ бе само устен, без автентичен документ. Писмено доказателство обаче не бе намерено. Търсенето продължи упорито и в него се включи и Венцислав Йорданов от УНСС в София, който проявяваше подчертан интерес към въпросите на историята на туристическото ни движение. И ето че преди няколко дни такъв се намери.

„Коледари на Черни връх“ – така е озаглавен материалът, публикуван на страниците на сп. „Български турист“, кн. 3 на 1902 г. от автора М.Г.Ш. (соф. клон). Внимателно препрочетох материала, чието заглавие не предполагаше толкова важно за развитието на българското планинарство документ, който по законите на историята може да послужи като официален

документ. Ето и някои съществени подробности.

Първоначално авторът прави кратък преглед на развитието на туризма у нас. В разказа си авторът отчита значителен ръст на излетите, не само по ниските части на планините, но и все по-честото възкачване и на известните планински върхове – Мусала, Черни връх, Мургаш, Марагидик, Чумерна и Елени връх. „**Та на Черни връх, дори са се изкачвали по 100, 150, 200 и повече туристи. „А преди месец на връх Люлинъ /1255 м/ са се изкачили няколко души, безъ дори да гледат на снежните мъчнотии“**... След което авторът преминава по същество, което си позволяваме да предадем дословно, както авторът го е преживял.

„**Преди два месеца, на 28 декември в 3 ¼ часа след пладне 17 души добре огнати коледари туристи потеглиха от софийската градина „Преславна“ за Драгалевския манастир. Целта ни бе да пренощуваме тамъ и на другия денъ да възлезнемъ на темето на Витоша. В 5 ½ часа дружината изтропа на манастирската врата, дето биде посрещната въ голяма гола стая. Нагостена съ кисело зеле и коледни порезаници и настанена за нощувка връзь рогозки и главници /възглавници/.**

Рано сутринта всинца бяхме будни и в 6 ¼ ч. тръгнахме съ запалена факля къмъ „Решетка“, втория показалецъ. Няколко млади туристи бърже изкочиха предъ главатаря С. Радучев /Стефан/, и безъ да се забележи въ дебело заснежено пространство, поведоха цялата дружина къмъ дясно по една горска пътека. Грешката не закъсня да се обади, та съ потъ на чело трябваше да разбиваме

пъртина, за да излеземъ на правия, безезания път. Въ 8 ч. хубавичко уморени, стигнахме на билото „Надъ усоя“, 7-ми показалецъ.”

Нагоре по билото нещата се усложняват повече, тъй като на места снежната покривка е навяла до към коленете и те затыват в пресния сняг. Там, където е открито, сняг няма, но температурата пада до – 3 градуса, което ги принуждава да надянат гуглите (качулките). С мъка към 10 часа достигат местността Софра бунар под Резньовите. Тук намират малко закътано място, където според автора **„солидно подкрепихме сили съ добъръ обяд“**.

Нагоре снежната покривка достига до 70-80 см и те затыват до коленете. Вече започват да чувстват умората и се налага на всеки 20 -30 крачки да почиват. Голяма част от групата започва да изостава по на 100, 200 и повече метра. Пред тях е само белият сняг, по който не се забелязват никакви белези за ориентация. До самия Черни връх, който тогава е бял снежен старец, пътят им е все така уморителен. На всеки 10-20 крачки все някой се подхлъзва и пада. Тук вятърът става все по-свиреп, а студът все по-жесток.

„**Най-сетне се видяхме на върха. Минутна гордостъ и тържество обладаха душите ни. Въ 12 ¼ часа коледарите се струпяхме на Черни връх, казахме му своите коледни благословия, пошибахме му skutovete за честита нова година и се прибрахме задъ една поснежена скала, за да си получимъ от стареца коледарския кравай. Температурата бързо спада. Въ мигъ страховито почнаха да се спущатъ откъмъ задните котловини на Витоша черни и гъсти мъгли, и докле да огледаме околностите и потропнем с крака за сгрявка бяхме обсадени от влажния мракъ. Скоро търтихмe на бягъ. Такъвъ изпроводякъ вместо очаквания коледенъ кравай щото коледарите наистина не мислеха да намерятъ.**

Надолу бързат, защото вятърът затрупва пътеката, по която те поемат по обратния път. Подгонени от застигналата ги снежна хала, те трудно устояват на честите й пристъпи. За щастие халата минава покрай тях, като ги пообръсва само с опашката си. От 13-ти показалец пътят им минава по посока към връх Камен дел или по-точно казано „Кикет“, който ги води над село Бояна. По криви горски пътеки, де по сняг, де по мочури или поледици, в 5.30 часа вече са в Бояна и могат да си отдъхнат.

„**Коледуването на Черни връх чакъ тогава ни стана приятно и мило. Всички ние се радвахме, че можахме безъ някоя злополука да извършимъ единъ толкова опасенъ излетъ. Като казвамъ всички, изпускамъ, че единъ се бе върналъ назадъ още кога възлизахме на Резньовите.**

Коледарите в излета бяха: трима членове на софийското туристическо дружество /С.Радучевъ, М.Поповъ и М. Шумналиевъ и 14 души любители, повечето ученици от VI и VII класъ на гимназията. Чудно ще се види на европейските туристи, че нашите коледари на Черни връх имаха на нозете си повечето обикновени градски обуца, а единъ беше – съ галоши.

М. Г. Ш. /софийски клон/

галоши

по-горе изкачване действително е **Първото зимно изкачване на Витошкия първенец Черни връх**. А като прибавим към това и изкачването на 6 декември същата година и на Люлинския първенец, можем да считаме, **че през 1902 г. се полага и началото на зимния туризъм у нас.**

доц. Сандо БЕШЕВ и
Венцислав ЙОРДАНОВ

ЕСЕННО ПЪТЕШЕСТВИЕ „ЛИСА ГОРА“ 2025”

В дъждовния сумрак на есенната утрин 82-ма планинари от Казанлък, Враца, Кърджали, Пловдив, София, Стара Загора и Трявна пристигнахме през с. Баян и Пловдив в **Музея на авиацията - Крумово**. Там е издигнат величествен паметник на загиналите парашутисти и летици от 25 авиационен полк. Бронзов орел е „кацнал“ на десетметров пилон с квадратно сечение и плоча със стих от Атанас Стоянов: „Не жала, че не ме видяхте жив в мига на полета, на дързостта... Когато бях най-хубав, най-щастлив..., навярно щях все още да летя!“

Водени от нашия приятел - полковник Кънчо Михов, видяхме богатата външна колекция: свръхзвуков бомбардировач МИГ 23БН, изстребител-бомбардировач - разузнавач СУ-2М4, зенитно оръдие ЗУ-23-2, транспортен самолет Л-410УВП, транспортен самолет „Ил 14“, хидроплан „Арадо 196А-3 „Акула“, боен въртолет МИ-24Д, авиобомби, радиоуправляеми и самонасочващи се ракети, български вертолет Н11-В1, селско-стопански вертолет Ка-26, безмоторен самолет „Антонов А11“.

В първата изложбена зала се запознахме с историята на българската авиация. През 1892 г. френският въздухоплавател Йосиф Годар извършва демонстрационни полети с балон по време на Първото международно изложение в Пловдив и с него за първи път летят българи. С Указ на цар Фердинанд (първият монарх в света, летял със самолет) на 20 април 1906 г. се формира Въздухоплавателно отделение. На 13 август 1912 г. за първи път българин - Симеон Петров лети над България със самолет „Блерио“.

Три аеропланни отделения са воювали през Балканската война. Първият загинал авиатор е Христо Топракчиев (на 19.10.1912 г.). Проведени са първите разузнавателни и бомбардировъчни полети. Показани са опитите на пионерите на българското аеропланно дело Хараламби Джамджиев, Иван Гевренов, Виктор Витанов и Сотир Черкезов за създаване на летателни апарати и началото на аеропланното конструиране. Има вещи на поручиците Продан Таракчиев и Симеон Петров, възстановка на облекло на авиатор от периода, както и материали, свързани с участието на аеропланните и балонните отделения през Първата световна война. Част от вилото на нарязан и унищожен самолет, взел участие в Първата световна война, напомня за тежките военни клаузи на Ньойския договор от 1919 г.

Втората музейна зала - „Космонавтика“ представя първите стъпки на човека в Космоса, българският принос в астронавтиката с над 30 разработки на космическа апаратура и специалната храна

за космонавти. Тук е изложен спускаемия апарат на космическия кораб „Съюз-33“, с който са се приземили първият български космонавт Георги Иванов и руският космонавт Николай Рукавишников през април 1979 г. Направихме общи снимки на фона на кротналите се летателни средства.

Отвън, до портала е временната изложба „Прекършени криле“. Разтърсващ разказ с текст и снимки за изпадналите в немилост, омраза и унищожение летици, защитавали родното небе през Втората световна война.

Напуснахме бившето летище, минахме покрай Комбината за цветни метали, небрани лозя, през град Куклен и по стръмен път с остри серпентини се добрахме до **манастир „Св. св. Козма и Дамян“**, който се намира на 15 км. югоизточно от Пловдив, в северните склонове на Родопите. Народните му имена са „Св. Врачове“ и „Св. Безсребърници“. До портите му има аязмо с лековита вода. От нея, със силна вяра и упование в Бога, и по молитвеното ходатайство на Светите братя Козма и Дамян, се получава изцеление.

Лечителите живяли през III в. сл. Хр. в околностите на Рим.

Възпитани били във вяра и благочестие, привличало ги и лекарското изкуство. След като се изучили, заради тяхната любов към Бога и ближния, Творецът на света ги дарил и с чудодейната сила да лекуват всякакви болести на хората. От голяма благодарност към Бога те лекували без да вземат пари от болните, затова били наречени безсребърници.

За манастира „Св. св. Козма и Дамян“ се споменава през XI век. В началото на XVIII в. той е възобновен и за кратък период става просветен и културен център. В създадената там книжовна школа дълго време се подготвяли граматисти (дяди), красноречници и усилено се пишели и преписвали книги. По турско време властите пазели обителта, тъй като в нея идвали да се лекуват и семейства на турски управници. В старинния си вид обителта съществувала до началото на XX в., когато след голям пожар изгорели почти всички сгради. Днес са съхранени само западното и част от северното крило. Манастирският комплекс е на три нива и с обща ограда. Има две църкви - голяма и малка, жилищни постройки с монашески

килии, гостоприемница (със стаи за поклонници) и стопански постройки. Манастирът е женски. Храмовите празници са на 1 юли и на 1 ноември. На поляната над манастира лятно време се провежда многодневен младежки събор.

През Асеновград и покрай село Хвойна стигнахме северния край на Чепеларе, под гробищата. Пешеходната група, водена от Пенчо Беков и охладана от средно силен дъжд, мина на десния бряг на Чепеларска река и покрай старата фабрика за ски, по маркиран камионен път стигна до разклон. Спуснахме се през борова гора до воденична вада (арк) и по течението на реката минахме край постройки с полусъборени покриви (подновявани преди около 50 години заради сниманите там няколко филма). Разруха с разхвърляна покъснина. Не личаха воденични съоръжения. По метално мостче бе пресечена реката и водачът с бързоходците отидоха за 20 минути до каменен едносводест турски мост, правен по римски образец. Върнахме се на пътя. В дъжд и мъгла, през Рожен, Смолян, Смилян и Могилица, стигнахме в село Арда и се настаняхме в гостоприемниците „Изворът“ и „Митница-ТКЗС“.

Богата вечеря с изпълнения на гайда и родопски песни. Вокална група „Ехо“, Валентин с акордеона и Дамяна с флейтата огласяха родопското село до полунощ.

В неделната утрин 20 пешеходци, водени от Пенчо, поеха на запад и нагоре да обиколят забележителностите, а за други 60 експедиционери председателят на ТД „Крепостта - Могилица“ Данаил Хаджиев бе организирал и обиколка с джипове. През Могилица и Бориново те стигнаха до поляната Разсилица. Там на времето са отглеждали малини и картофи. От заслон, през букова

гора, по хоризонтална пътека отидохме до **пещера Типицето** (1300 м н. в.). Дълга е 73 метра и е хоризонтална. Подът е от ръбест мраморен чакъл. Няма пещерни образувания. Открити са зъби и кости на куче и на пещерна мечка. Там са живели хора от XXVI в. пр. Хр. до XXII в. пр. Хр. Намерени са керамични фрагменти, глинени прешлени и железен гвоздей.

Изкачихме се до продълговата поляна, повървахме десетина минути и отидохме до **панорамната площадка с прозрачен под „Върхът“ (1350 м н. в.)**, изградено през 2020 г. Прекрасен изглед към върховете Родопски Ком, Перелик, Вейката, Ардин и околните селища. За 25 минути изпълихме до връх Лиса гора (1424 м н. в.), на който е поставена Вишката, висока 19 метра. С големи разпорови могиленските планинари успели да получат разрешение да разглобят последната от 11-те граничарски наблюдателници (другите отишли за скрап). С огромни усилия, под ръководството и с голямото майсторство на 82-годишния сега Димитър Димитров я разглобиха, прекарали и монтирали през 2024 г.

Изгледите тук са повече от тези на панорамната площадка „Върхът“. Има далекоглед и панорамен кръг, изработен от казанлъшки туристи, по азимутни данни на Данаил Хаджиев. След спускане и леко изкачване отидохме до **скалистата местност Светилището** (1340 м н. в.) с енергийно лековито излъчване и хубави гледки. Пешеходците слезоха десетина минути преди нас в Арда.

След обяда със зеленчукова супа, синдермьо (качамак с кашкавал и масло), домашна и шоколадова торта, с Митко, Весето и Милко набързо раздадохме купената от Могилица конска луканка... През Смолян, Пампорово и Асеновград, в Казанлък пристигнахме в 21.43 часа, след 350 км. с автобус и 20 км. пеша завършихме нашето 50-то пътешествие.

Христо АНГЕЛОВ

ЕСЕННА РАЗХОДКА В СТАРА ПЛАНИНА

През ноември около 30 туристи от пешеходния клуб към ТД „Бачо Киро“ - Дряново преминаха по живописен двудневен преход в централна Стара планина: Шипково - хижа „Васильов“ - връх Васильов - Дряново. Той предложи на участниците невероятни есенни гледки, уютна хижа и панорамни върхове.

Ден първи: Шипково - хижа „Васильов“. Маршрутът започна от село Шипково и завърши на хижа „Васильов“, известна със своя уют и гостоприемство. Туристите се насладиха на традиционната планинска атмосфера, почивка с чай и домашни сладкиши, както и на есенната красота на горите и поляни, идеална за фотосесии.

Ден втори: връх Васильов и обратен път към Дряново. Групата достигна връх Васильов, откъдето се откриха невероятни панорами към Централна Стара планина и околните долини. След кратка почивка и снимки туристите тръгнаха по обратния път към Дряново, като се наслаждаваха на свежия въздух и есенните багри.

Двудневният преход укрепя не само физическата форма на участниците, но и сплоти общността на планинарите чрез незабравими преживявания и приятелства сред красотата на планината. Тази есен Стара планина отново се доказа като магическо място, което заслужава да бъде посещавано и пазено.

Митко СИРАКОВ - секретар на ТД „Бачо Киро“ - Дряново

ПОКАНА

Сдружение „Български туристически съюз“ и Туристическо дружество „Сдружение на туристическите хорове в България“ канят приятелите на туризма на

ЗИМЕН КОНЦЕРТ

с участието на туристически хорове състави от България. Той е организиран от ТД „Сдружение на туристическите хорове в България“ под патронажа на председателя на БТС Венцислав Венев.

Концертът ще се състои на **10 януари 2026 г. от 11:00 часа** в голямата зала на Военния клуб в София.

Очакваме Ви, за да посрещнем новата 2026 г. с много настроение и с любимите планинарски мелодии!

Весела Коледа и успешна 2026-та година!

ДО МАНАСТИРИ В РОДОПСКАТА СВЕТА ГОРА

Маршрут: Баткунски манастир „Св. Св. Петър и Павел“ – крепост Баткунион – средновековна църква „Св. Димитър“ – Дебращенски манастир „Св. св. Флор и Лавър“ – хижа „Добра вода“ – Белашенски манастир „Св. Георги Победоносец“ – екопътека „Вековни чинари“ – пешеходен преход 1 час

Този великолепен поклоннически маршрут запознава почитателите на природата и християнството с някои от най-старите и за съжаление непознати манастири в Родопската Света гора. Най-подходящо за този маршрут е използването на личен автомобил или автобус за организирани групи. Пристига се в западния край на село Паталеница, област Пазарджик. То е разположено на 15 км. югозападно от град Пазарджик, а след обединението със съседното село Баткун през 1955 г. се превръща в едно от най-големите селища в Пазарджишко, разположени по северните склонове на родопския рид Къркария.

Баткун е възникнал като селище още в ранната античност. В околностите му се намират руините на крепостта Баткунион, а селището е познато от византийските хроники като най-голямо, богато и блестящо. От тук са преминавали войските на Филип Втори и Александър Македонски. В близост има и останки от светилището на Асклепий Земидренски, датирано от I – IV век сл. Хр. Тук са открити оброчни плочки на тракийския бог Херос, статуетки, жертвеник и множество монети, съхранявани в Исторически музей - Пазарджик.

В западните покрайнини на квартал Баткун на село Паталеница се намира **средновековният манастирски комплекс „Св. св. Петър и Павел“**. Според българския възрожденец Стефан Захариев около края на XI в. и началото на XII в. били издигнати основите на манастир „Св. св. Петър и Павел“. Известният руски пътешественик и хронист Виктор Григорович уточнява, че най-старите постройки на обителта са построени от баткунски банове, участвали в походи на византийската армия.

Това е единственият Родопски манастир в Пазарджишка област. Според намерена плочка на старогръцки език в старинната, т. нар. засипана черква „Св. Димитър“ в центъра на с. Паталеница, Баткунският манастир бил обновен през втората половина на XII в. След турското нашествие от края на XIV в. обителта била разрушена, а по-късно отново възстановена. През 1774 г., по време на втората вълна на насилствено помохамеданчване, манастирът повторно бил разрушен. След време отново бил възобновен, но с по-малки размери на църквата.

По време на Възраждането обителта отново била обновена. Чести гости тук, особено през горещите месеци, били уважаваните български родолюбци Стефан Захариев, самоковският живописец Станислав Доспевски и др. Последният имал запазена семейна стая, която изписал собственоръчно със стенописи. Чест гост на манастира бил и Дякон Васил Левски. Съществуващата днес съборна черква, изградена в средата на XIX в., е обявена за паметник на културата. В двора на „Св. св. Петър и Павел“ расте единствената в Европа над 500-годишна лоза, чийто издънки раждат и днес рядък сорт черно грозде за производство на вино. В обширния манастирски двор се поддържа много хубава градина, а отделно има и малък животински кът.

Следващата средновековна манастирска обител в Родопска Света гора е **Дебращенският манастир „Св. св. Флор и Лавър“**. Намира се в землището на село Дебращица, на 4.5 км. южно от селото, в границите на летовище „Св. св. Константин и Елена“, рида Къркария,

Баташки дял на Родопите. Манастирът с това необичайно име е построен по време на Второто българско царство, а след турското нашествие бил опожарен, разграбен и разрушен до основи. Възстановен е едва след Освобождението, през 1908 г., когато върху старите му основи бил издигнат дървен параклис. Днешната храмова сграда е обновена през 1994 г., а патронният празник се чества на 18 август. Само на пет минути от храма, върху просторни и дъхави поляни, се намира кокетната **хижа „Добра вода“**. Самото ѝ наименование подсказва, че на това райско кътче с хубава вода всяка година идват хиляди туристи и миряни, за да посетят това невероятно зареждащо място. До там води удобен шосеен път, което дава възможност за посещения през всички сезони.

Последната света обител от настоящия поклоннически маршрут приключва в района на село Белашница. До **Белашенският манастир „Св. Георги Победоносец“** се стига по шосе, което се отклонява в юго-източната покрайнина на селото и по улица „Манастирска“ се стига до неговите широки порти. Старинната обител е построена през 1020 г. и е основана от византийския военачалник Никифор Кифий. Същият изиграл ключова роля за победата на византийския император Василий Втори над Самуиловите войни по време на битката между тях при Беласишкото село Ключ, когато византийската армия се явила в тила на българската войска. След победата при Ключ, византийският император повишил Кифий във военно

звание за свой пълководец, а за заслугите му го назначил за управител на Филипополска област. Кифий построил голям дворец-крепост южно от днешния манастир, който просъществувал до 1650 г., когато бил разрушен от турците. Днес останките на тази крепост може да се видят в защитената местност и **екопътека „Вековни чинари“**, на няколкостотин метра северно от днешната манастирска сграда. Първоначалната разруха на стария манастир се случила през 1364 г., когато бил опожарен и плячкосан от турците. В началото на XVIII в. обителта била отново възстановена на днешното място. Тя била частично разрушена по време на последните сражения в Руско-турската война от 1878 г. Черквата е едноабсидна, еднокорабна, с вътрешен и открит притвор, без купол и без стенописи, построена през 1838 г. върху останките от средновековната. Масивно засводения притвор е изцяло

запазен. Наосът на църквата е изографисан от Захарий Зограф.

Под открития притвор се намира аязмо, което се смята за чудотворно още от Средновековието. В двора има красива каменна чешма, съградена през 1831 г. Белашенски манастир „Св. Георги Победоносец“ е обявен за паметник на културата, а храмовият празник е на 6 май, Гергьовден.

По желание всеки дошъл на това богоизбрано място може да отдели време, за да посети добре поддържаната екопътека „Вековни чинари“, която минава само на няколкостотин метра под манастира, където са останките от средновековната крепост на византийския военачалник Кифий. Има какво да се види, още повече, че между огромните вековни чинари са разположени множество пейки и беседки за почивка и отмора, десетки фигури на животни и птици, издялани от дърво, харесвани от децата.

ИЗ НЕПОЗНАТИЯ САНДАНСКИ КРАЙ

Маршрут: с. Илинденци – манастирски комплекс „Св. св. Козма и Дамян“, параклиси „Св. Петка“ и „Св. Димитър“ – градски парк на Сандански с вековни чинари – летовище Попина лъка – Попинолшки водопад – пешеходен преход 3:30 часа

С превозно средство се пристига в едно от най-красивите селища в Южен Пирин – село Илинденци. Тук природата и климатичните условия са надминали човешките очаквания, като са изваяли в огромния мраморен венец над селото неповторими мраморни пирамиди и дворци. Тук, в района на Илинденци, се намира най-голямото находище на естествен мрамор на Балканите, от което всеки ден се добиват стотици тонове мрамор. Естествено, при такова природно богатство, само тук се намира и единственият **Музей на мрамора на Балканите**, в който ежегодно се организира арт-събитието „Мраморен град на изкуствата“. В него скулптори от всички краища на планетата могат да показват свои творби от мрамор, достъпни за всеки посетител. С помощта на екскурзовод последователно се разглеждат „Мраморния град“ с музей на открито, селищния храм „Св. Марина“ с вековния чинар

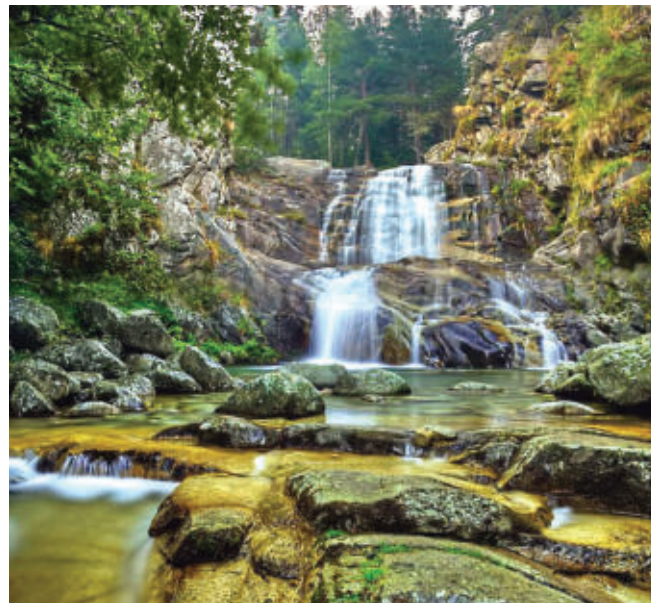
пред него, изкачва се високата мраморна пирамида Св. Илия с огромен железен кръст на върха. Възможни са и посещения на някои от по-близките до него мраморни пирамиди, които в землището на селото са над 20, плюс още 18 пещери, скрити сред мраморните процепи.

След почивка се пристига в североизточната покрайнина на град Сандански. Там, в едноименната местност с легендарното късноантично селище Свети Врачове се намира лечебен минерален извор, използван още от римско време. Край каптираните му води днес функционира национален бальнеоложки център, а в непосредствена близост, върху останките на древно тракийско светилище, са основите на **манастирския комплекс „Св. св. Козма и Дамян“**, наричани през средновековието Свети Врачове Безребърници. Близко до **манастирския комплекс са параклисите „Св. Петка“ и „Св. Димитър“**.

След това може да се разгледа центъра на град Сандански, където има и заведения за хранене. Непременно посетете прочутия градски парк с интересни растителни видове и най-вече с вековните чинари по бреговете на р. Санданска Бистрица.

Отпътува се за летовище Попина лъка. Спира се до кокетната туристическа **хижа „Яне Сандански“**, от която само за 5-6 минути се достига **Попинолшкият водопад**. Той е висок 15 метра и целогодишно се захранва от буйните води на р. Башлийца, която само на 90 метра по-надолу се слива с р. Сърчалийца и заедно двете дават началото на р. Санданска Бистрица. На 11 октомври 1965 година водопадът е обявен за природна забележителност „Водопада на река Санданска Бистрица“. Най-близкото до него населено място е село Лиляново.

страницата подготви инж. Петър МУТАФОВ

ОТ ШАРЛ ТРЕНЕ ДО ВЕКОВНОТО ЧУДО НА АБАТСТВО ФОНФРОАД

Гарата на Безие е шумна и цветна. В ранното лятно утро се чува мелодичният френски на всеки няколко минути, оповестяващ пристигането на поредната влакова композиция, и разбираме, че: „Влакът по направление Нарбон - Каркасон пристига на втори коловоз“. Време е да се отправим към новото приключение за деня – древната столица на римската провинция Нарбон и най-големия цистерциански манастир в сърцето на катарските земи – Абатство Фонфроад.

Планът за деня включваше пристигане на гарата в Нарбон и отпътуване за Абатство Фонфроад веднага след пристигането ни. Автогарата се намира на пешеходно разстояние от гарата, което е страхотно удобство за всеки турист. Както често се случва при пътушествие, плановете са едно, а осъществяването им – съвсем друго. Английският език е полезен, но се убедихме, че във Франция е желателно да знаеш поне няколко полезни изречения на френски. Или пък да си носиш разговорник, ха ха! Така че, явно не сме разбрали обяснението на местен жител къде точно трябва да изчакаме автобуса, който замина „под носа ни“, както се казва. Следващият се очакваше след няколко часа и затова се отправяме към центъра на Нарбон. А той се оказа много близо – има-няма десетина минути от гарата.

И тук идва въпросът: Защо пък Нарбон? Не е Ница, нито Кан, нито дори Арл. Но е уютно място, ухаещо на лято и море, място, на което изкуството и историята си подават ръка. Разположен в региона Окситания в южна Франция и в сърцето на едноименния регионален природен парк, Нарбон е колоритен град, който съчетава спокойно темпо на живот с културно богатство, а това го прави задължителна спирка за пътешественици, интересувани се от архитектура, храна и местен чар.

Да се потопим в историята

Нарбон е първото римско селище в Галия, основано през 118 г. пр. Хр. като римска колония, известна като Нарбон Марциус и столица на обширна област, простираща се от испанската граница на запад до Алпите на изток. Древните римляни са имали убедителни причини да изберат Нарбон, една от които

е неговото местоположение. Градът се намира на кръстопът на два основни римски пътя. Първият – Виа Домиция, е осигурявал главната пътна връзка между Италия, римската родина, и Испания, страна, която римляните завладели почти изцяло. Вторият – Виа Аквитания, е минавал от Нарбон до Бордо през Тулуза. Интересно е да се знае, че Нарбон Марциус е бил домакин на армиите на Помпей (Помпей Велики) и Юлий Цезар, а Цицерон е нарекъл Нарбон „наблюдателна кула на римския народ“.

През средновековието градът се превръща в религиозен и културен център, особено с построяването на впечатляващата си катедрала и архиепископски дворец. Той е бил известен с оживения си интелектуален живот и сред християни, и сред евреи. В периода XIV – XVI век влиянието на Нарбон намалява поради комбинация от икономически спадове и променящи се търговски пътища. Въпреки че вече не е основна икономическа сила, Нарбон остава активен в регионалната политика и търговия, особено в областта на виното и селското стопанство. Каналът дьо ла Робин, построен през 17-ти век, помага за възстановяването на известна търговска дейност, като свързва града с по-големи водни пътища. До 19-ти век Нарбон се превръща в скромнен, но стабилен провинциален град. През 20-ти век той вече се развива като културна и туристическа дестинация, и същевременно продължава да играе роля в регионалната винарска индустрия. Едни от най-добрите френски винарни се намират в този регион.

Вървим към центъра на града и паркът, през който минаваме, все още е тих и спокоен, но тук-там вече се чуват възгласите на сервитьори и първите клиенти на местните кафенета. Скоро се озоваваме на малка уличка, водеща към площада, приютил катедралата „Сен Жуст и Сен Пастър“. И още преди да видим, дочувам глас, наподобяващ сребристо звънче. Бързам да разбера кой пее. Млада монахиня с бяла кърпа на глава свири и пее в основната зала на извисяващата се готическа катедрала. Хората са насядали навсякъде около нея и слушат притихнали и умиротворени това невероятно изпълнение. „Сен Жуст и Сен Пастър“ е една от най-високите катедрали във Франция и прави незабравимо впечатление. Масивните й стени и сложните витражи показват архитектурното величие на града. Въпреки че никога не е била напълно завършена, нейният мащаб и присъствие са наистина вдъхновяващи. В съкровищницата на катедралата /Salle du Trésor/ се откриват интересни експонати: испаномавританска кутия пиксис (цилиндрична порцеланова кутия с капак) от 11-ти век и фландрски гоблен от 1500 г., изобразяващ Сътворението. И знаете ли? Salle du Trésor крие и шепнеща камера.

Уникалната й акустика означава, че можете да шепнете в стената от една страна и да бъдете чути перфектно от другата.

Връщаме се на площада, който лека-полека се огрява от августовското слънце и ухае на топли красани и ароматно кафе. Отнякъде долита популярният шансон на Шарл Трене „La mer“. Има мелодии и текстове, които човек никога не забравя, и „La mer“ е без съмнение една от тях. И си спомням, че този невероятен артист е роден точно тук – в Нарбон. Градът се гордее със своя съгражданин и почита наследството му, като запазва къщата „Шарл Трене“, където е роден. Тази къща предлага интригуващ поглед към друга епоха и показва любовта на Трене към Нарбон чрез множество снимки, сертификати и цитати. Той е композирал музиката и е написал текстовете за почти 1000 шансона. Легендата разказва, че Шарл Трене е написал най-известния си шансон, „La mer“ в рамките на двадесет минути по време на пътуване с влак до Перпинян и спокойно може да се каже, че тези двадесет минути са променили френската шансон култура завинаги. А песента „Narbonne mon amie“, посветена на родния град, живее в сърцето на всеки негов жител.

Близо до катедралата „Сен Жуст и Сен Пастър“ е крайбрежната алея на Канал дьо ла Робин. Водата винаги е била ключова част от Нарбон. Река Од тече през града и Канал дьо ла Робин осигурява връзка между града и уникалния воден път Канал дю Миди. **Канал дьо ла Робин се счита за част от Канал дю Миди като обект на световното наследство на ЮНЕСКО.**

Време е да разгледаме града от борда на туристическото корабче. От думите на капитана, който разказва увлекателно за всичко значимо, край което преминаваме, разбираме, че този канал е снабдявал с вода Нарбон, както и с енергията, необходима за работата на мелниците на средновековния град. Канал дьо ла Робин се вие грациозно през града, предлагайки спокоен маршрут, ограден с дървета и и сенчестите пътеки край бреговете му, подходящи за колоездене и пешеходни разходки. Той е идеална възможност да видите голяма част от архитектурните забележителности на града:

- **Двореца на архивите** – поразителен комплекс, който съчетава средновековни кули с елегантна класическа архитектура;

- **Халите** – този оживен покрит пазар е пълен с местен колорит, предлагащ от пресни морски дарове и сирена до печени изделия и регионални вина. Това е идеалното място да се насладите на обяд или да си купите продукти за пикник;

- **моста Понт де Маршан** – един от най-забележителните архитектурни примери във Франция, съчетаващ римско наследство и средновековно градско развитие. Тази уникална структура, представлява много повече от просто произведение на изкуството: тя изпълнява две хилядолетия история;

- **Музея на изкуствата и историята на Нарбон** – разположен в стария

архиепископски дворец, този музей притежава разнообразна колекция от произведения на изкуството, от Средновековието до произведения от 19-ти век.

Времето не стига за всичко, което може да се разгледа в Нарбон. Затова си обещаваме, че ще се върнем някой ден. Изнайте: ако пътувате по Канал дю Миди, ако искате слънчево бягство с автентичен южнофренски характер – направете кратка спирка в Нарбон, защото градът и околностите му са вашето място!

А сега тръгваме за разходка в миналото – Абатство Фонфроад!

През прозореца на автобуса се редят стотици редове с лозя, огрени от жаркото августовско слънце и устремени към хоризонта – разлистени, зеленеци с онзи особен цвят, присъщ само на лозята. Абатството се намира на 20 минути от Нарбон, в центъра на масива Фонфроад – около 4000 хектара хълмове, които в крайна сметка се сливат с Пиренеите. Основано през 1093 г., абатство Фонфроад става част от цистерцианския орден през 1145 г. – движение, известно със своя строг начин на живот и преданост към простотата. Абатството придобива все по-голямо влияние в религиозните и политически дела на региона и скоро се превръща в едно от най-богатите цистерциански абатства в християнския свят, бастион на католическата ортодоксалност в сърцето на катарските земи. Френската революция бележи края на това влияние и в началото на 20-ти век абатство Фонфроад опустява. През 1908 г. то е закупено от местния колекционер на произведения на изкуството и художник Гюстав Файе и съпругата му Мадлен. Гюстав посвещава живота си на възстановяването на абатството и благодарение на него и неговите потомци днес то е не само исторически паметник, но и културен център. От ранна пролет до късна есен Фонфроад е място, където се провеждат Фестивал на орхидеите, средновековно събитие, Фестивал на музиката и историята, изложби, концерти и дегузации на вино.

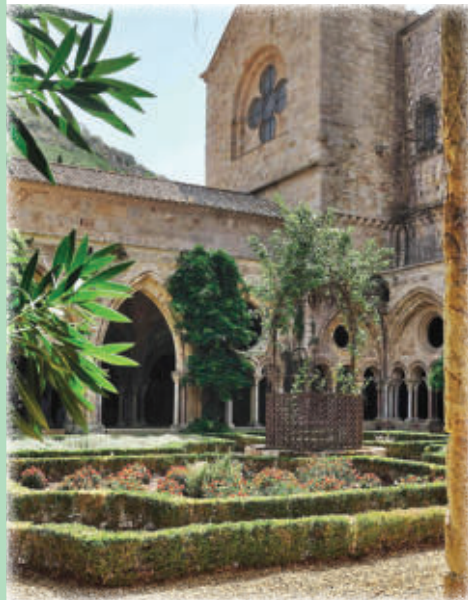
Автобусът спира и след миг се озоваваме сред невероятна ТИШИНА! Тишина, в която се чувстваш насаме със себе си, въпреки десетки посетители, които се разхождаха наоколо. Малък каменен мост ни кани да преминем и да стигнем до външните граници на абатството. С всяка крачка ти се струва, че се връщаш в миналото. Стените с цвят на пясък на абатството от векове са подлагани на поривите на вятъра и влиянието на средиземноморското слънце, но все още са в забележително състояние. Величествената романска църква е централната част на абатството. С високите си тавани и чудни витражи, църквата е архитектурен образец, отразяващ отдадеността към живот на молитва и смирение. Затварям очи и ми се струва, че долавям тихите стъпки и песнопенията на монасите. Правя няколко крачки и се озовавам в квадратният двор, изпълнен с аромата на лавандула и розмарин и

заобиколен от елегантни аркади, чийто колони са украсени с ажурни резби. Хладната сянка на арките ми осигурява приятно облекчение от парещото слънце. В далечния край на абатството се намира градина, първоначално засадена в началото на 20-ти век от семейство Файе. Тази градина, в която растат средиземноморски растения и повече от 2500 рози, е друго място, на което човек може да усети, че това сигурно е било идеалното място за медитация на живеещите в абатството монаси. Нямах усещането за време и за минутите, които отминават.

Следва централният двор, който в ранните години на Фонфроад е бил мястото на различни работилници, включително ковачница и пекарна. Разположението му е било стратегическо, защото е осигурявало достъп до подземен поток от студена вода. Оттук и името: „font froide“, което означава „студен извор“.

Освен грижата за опазване на архитектурата на абатство Фонфроад, семейство Файе продължават традицията в производство на вино. През 14-ти век абатството е произвеждало сладко вино (вероятно направено от местни и древни сортове грозде), което дори се сервирало на трапезата на папите от Авиньон. След пожар през 1986 г. съдбата позволила на новите собственици да се свържат отново с винопроизводството, като презасадил лозя върху старите парцели, някога обработвани от монасите. Лозята на абатството са разположени в защитена природна среда, класифицирана като зона Натура 2000. Днес то работи със сертификати за висока екологична стойност, което отразява ангажмента му към опазването на околната среда. Уважението към околната среда и желанието за практикуване на устойчиво лозарство са основни ценности в процеса на производство на вино в абатство Фонфроад. Освен това, всички градини и розовата градина са сертифицирани като биологични, а мястото е обозначено като убежище от LPO (Лига за защита на птиците). Именито участва и в защитата на пчелите, като е създадо над сто кошера в имота. А вината, произведени в абатството, са известни не само във Франция, но и по целия свят. Тръгнах си с малко тъга в сърцето, но и с възхищение към усилията и труда на хората, решили да съхранят цялото това богатство от история, архитектура, природа и изкуство за идните поколения. Ще се върна някой ден!

Галина БОНЧЕВА

140 ГОДИНИ ОТ СЛИВНИШКАТА ЕПОПЕЯ

ТД „Еделвайс“ – Пловдив почете героите от Сръбско-българската война от 1885 г. По традиция и тази кръгла годишнина стана повод дружеството до почете тяхната памет с авто-туристически поход до местата на победоносните за младата българска армия сражения.

Изминаха 140 години от онези паметни дни, белязани с победата на българското оръжие, в тази предизвикана от нечисти сили братоубийствена война.

На 15 ноември 2025 г. натовареното с туристи возило ни понесе към границата с Република Сърбия. Предстоеше ни поредното зареждане с нова доза патриотизъм.

В късния преди обед спряхме в центъра на град Сливница. Всевишният беше оценил благородната цел на това патриотично мероприятие и през двата почивни дни изпрати в командировка вечно навъсените дъждовни облаци и немирния студен вятър. А за да спестим ценно време, на автобусния микрофон бе направена ретроспекция на причините, довели до възникване на сръбско-българската война, подготовката и провеждането на бойните действия и дипломатията по приключване на войната.

Насочихме се към **монумента „Героите на Сливница“ и Паметника на загиналите във войните**. Напуснахме емблематичния град, минахме покрай пресъхналото Алдомировско блато и паркирахме изморения от препускане моторен кон. Изкачихме стръмнината на възвишението Мека црев и за около час стигнахме до

паметника на командира на 3-ти пехотен Бдински полк капитан Марин Маринов. Роден в Русе, още като ученик прави впечатление със своята любознателност и будност. В прочутия за времето си „Роберт колеж“ в Цариград професорите го сочат като образцов техен възпитаник и му предлагат да продължи обучението си в Америка. Баща му обаче не е съгласен и той заминава да учи в руско военно училище. Там е силно впечатлен от пълководския гений на Суворов, Кутузов и генерал Скобелев. След кратка възходяща кариера в България е назначен за командир на 3-ти Бдински пехотен полк, който изиграва решаваща роля за удържане на сръбския натиск, до идването на главните български сили от турската граница. При една от подготовките от него контраатаки в района на Мека црев е тежко ранен и след мъчително тежко лечение, макар и свидетел на победата, напуска белия свят, изпълнил дълга си към Родината. В своя героизъм капитан Маринов не е сам. Плеяда негови другари, с капитански пагони на раменете, проявяват масов героизъм. Спираме се само на още един млад герой, станал първата българска жертва във войната – Портупей юнкер Боян Ботев – най-малкият брат на поета революционер Христо Ботев. До неговото лобно място в местността Краднево достигнахме по стръмна пътека за около 30 минути. До скромен железен кръст има мраморна плоча, на която четем, че на седми ноември Боян Ботев вдига подчинените му войници в щикова атака и е покосен от вражески куршум. Неговият съгражданин и наш водач м. с. Николай Добрев ни запозна с биографията на този неизживял младините си герой.

Още по светло време шофьорът под-

гони отпочиналия автобус към село Алдомировци, в чиято най-висока част, потънал в тишината на гробищния парк, се извисяваше първият войнишки паметник на България. Тук в люта схватка загиват и са погребани около 100 български войници и сръбски чинове. Плиткият масов гроб представлява ужасяваща гледка и дошлият тук поет Иван Вазов написва своето знаково стихотворение „Новото гробище над Сливница“.

Вече по тъмно се настанихме в къща за гости на най-високата точка на село Гургулят, известно с героичните подвизи на неговите жители, отхвърлили напористите атаки на сърбите. Недалеч се виждаха светлините на **Пантеона** – впечатляващ със своята непреходна гордост и отразяващ славата на победителите. Най-нетърпеливите оставиха раниците и в гъстата тъмнина се изкачиха до монумента. Но поклонението на цялата група направихме в безоблачната утрин на следващия ден. Неуморимият наш водач ни запозна с любопитни факти за събитията на това място. Пред **статуята на „Майка България“** изслушахме беседата и се насочихме отново към местността Мека црев, за да наблюдаваме възстановката на боевете, организирана с членове на патриотични сдружения от цялата страна. Под строй от палатковия лагер пристигаха млади и по-възрастни мъже, облечени в български и сръбски мундири. Заприждаха и хората, дошли да наблюдават „сраженията“. Малки дечица развяваха български трибагеници и слушаха разясненията на техните татковци и дядовци за предстоящата възстановка. Облечени в бяло медицински сестри и лекари подготвяха полевия медицински пункт за приемане на ранени войници.

„Лично“ княз Батенберг инспектираше бойците, заели отбранителните линии. От трибуната дикторът приветства гостите и обяви началото на „битката“. От стръмните склонове на възвишението се показваха гъстите вериги на сръбската войска. След пукота на пушките, проехтяха залпове и на артилерията. Заредиха се атаки и контраатаки на воюващите страни. Паднаха и първите жертви, а медицинските сестри извличаха ранени от полесражението. Битката продължаваше с променлив успех за противостоящите войски. Така до седмия ден на войната, когато подкрепени от подхождащите дружини, българите с мощно „Ура“ и викове „На нож“ контраатакуваха и превърнаха в бяство агресора, който панически напусна бойното поле. Вестите от другите бойни полета също бяха добри. България е спасена. Крал Милан моли за мир.

Изпитахме удоволствие да наблюдаваме тази мащабна възстановка, която показва на живо мъжеството на българите, защитили Съединението и затвърдили младата българска държава на картата на Европа. Силно впечатление направиха и емоционалните раекции на присъстващите, дошли да наблюдават зрелищното представление.

Читателат ще забележи, че в този брой на вестник „Ехо“ има и друга публикация по същия повод. Разликата е, че в нея ветеранът и председател на ТД „Еделвайс“ – Пловдив Николай Добрев запознава читателската аудитория с историята на това честване и по-специално участието на ТД „Еделвайс“ Пловдив през годините. Приятно четене и до скоро!

Кънчо МИХОВ – инструктор по туризъм към ТД „Еделвайс“ - Пловдив

ПО „АЛЕЯТА НА БЕЗСМЪРТИЕТО - 1885“

На 15 ноември 2025 г., след впечатляващо и величествено възпроизвеждане на Сливнишката епопея от 1885 г., на което присъствахме с група от ТД „Еделвайс“, реших да запозная читателите на „Ехо“ с част от историята на националния поход по „Алеята на безсмъртието – 1885 г.“

Като член на УС на БФТ през лятото на 1985 г. в случайна среща се запознах с Димитър Димитров – заслужил деятел на БТС и председател на ФТВ (ветерани), който сподели за този национален поход и отправи покана за участие в него. Димитър Димитров с години е проучвал, изследвал, организирал и провеждал този поход.

Ние, в СПТУ по строителна механизация, където бях учител, имахме опита и материалната база. Единственото средно училище в окръга бе еталон за туристическа дейност и национален първенец при експедиционните отряди от 1971 г. дотогава. Решихме да участваме и започнахме подготовка. Походът се провеждаше ежегодно в началото на октомври. Нашето училище продължи участието си в него до 2005 г. (без пропуск). Освен нашите ученици в Националния поход участваха сержанти в град Горна Оряховица, туристи от София, Берковица, Сливен и други градове.

От Пловдив до жп спирка Сливница пътувахме с влак в петък. Всеки ученик носеше личен багаж, спален чувал и за всеки 4 човека – палатка. Транспортирането на материалната база се осигуряваше от военните.

Тази година на 15 ноември вечерта заедно с духовата музика пристигнахме в центъра на Сливница до монумента „Героите на Сливница“, където ежегодно се провежда тържествено честване на голямото сражение по време на Сръбско – българската война. В съботното утро се качихме на влака до жп спирка Драгоман. От там започна пешеходният преход през височината Мека црев (892 м) и групата възвишения Три уши, чак до село Гургулят.

На височината Краднево (826 м), паметна плоча напомня за смъртоносното раняване на Боян Ботев, най-малкият брат на Христо Ботев. Изкачването продължи 30 минути. Поставихме цветя и продължихме през връх Чавчи камък (898 м), където в сражението през 1885 г. е бил убит Никола Енев от град Карлово, командир на 3 рота от Пловдивската дружина. След час преход достигнахме до м. Пуклина. Тук винаги се почива и обядва, след което походът продължи с изкачване на връх Мека црев, където се издига паметникът

на капитан Марин Маринов от град Русе. Наричат го Рицар на Сръбско-българската война. Той е бил флигел-адютант на княз Александър I Батенберг и командир на 3 пехотен Бдински полк. Поднесохме цветя и продължихме, като след 30-минутен преход през военния полигон достигнахме пътя за село Алдомировци, до което оставаха 90 минути път. През борова гора достигнахме височината Дубица, където на 5 ноември 1885 г. княз Александър I Батенберг посещава позициите на централния редут и поздравява войниците. На мястото е издигнат паметник на Андрей Блъсков – началник на централния участък.

Достигнахме село Алдомировци и двора на училището построихме палатковия лагер. На следващия ден походът продължи с тържество пред мемориала „Новото гробище над Сливница“ в местността Длъгшан край Сливница. След рецитация на стихотворението „Новото гробище над Сливница“ на Иван Вазов отново бяхме на път, преминахме през Разградски и Преславски редут и за 50 минути достигнахме село Братушково. След почивка и петчасов поход бяхме в село Гургулят, където разположихме палатъчен лагер в района на Пантеона, забележителен със статуята „Майка

България“. Продължихме пътя си към Брезник, като преминахме през планината Вискяр и Брезнишкият бърдо и по асфалтов път достигнахме центъра на Брезник, където ни очакваше духов оркестър. Потеглихме към Паметника на победата, където се проведе възпоменателно тържество, след което всички тръгнахме към родните места, впечатлени от прехода и подробностите за сраженията по време на войната.

След загубата на Димитър Димитров, в нашето туристическо дружество поехме обет да продължаваме похода на всеки 5 години. Тази традиция продължава и досега. По случай 140-годишнината през 2025 г. Иван Обрешков, член на УС на ТД „Еделвайс“, издаде книгата „Сливнишка позиция – национално значими културно-исторически дестинации“, която може да се получи от ТД „Еделвайс“ на адрес Пловдив, бул. „България“ 37.

Моето участие в националния поход беше 25-о поред за 40 години – от 1985 г. досега. Вярвам, че и след мен традицията ще продължи. Това е накратко за този незабравим поход в чест на Сливнишката епопея.

м.с. Николай ДОБРЕВ, председател на ТД „Еделвайс“ - Пловдив

ЩРИХИ ОТ БЪЛГАРСКАТА СПЕЛЕОЛОГИЯ ПРЕЗ 2025 ГОДИНА

Откъде да започнем? Логично е да се каже най-напред за поредния прогрес в пещера Колкина дупка. Той, разбира се, не стана от само себе си, а след поредните изследователски усилия и ентузиазма на пещерняците от клуб „Под ръбъ“ - Своге. И така, участниците в септемврийската клубна експедиция в Колкина дупка - Рая Лакова, Анна-Мария Стоянова, Ива Ненкова и Георги Беров откриха и проучиха нови галерии с обща дължина 412 метра, при което пещерата достигна неподозирания дължина от 25 354 м, запазвайки дълбочината си - 562 м. Подобно развитие се очакваше, така че сензационната новина дойде от Котленския Балкан, където пещерняците от спелеоклуб Варна, който вече се прекръсти на „Торбалан“, бяха решили да прекартират с модерни средства и технологии Приказна – най-дългата тамошна пещера (4 783 м). Не щеш ли, присъщото пещерняшко любопитство, гарнирано с голяма доза късмет, откриха не една пролука към нови, неподозирани подземни пространства – плетеница от взаимно свързани галерии, пропасти, невиджани красоти, а даже и зала, дълга 100 м и висока около 50-ина метра. Засега късметлиите картираха само 1 километър нови пасажи, но многото работа тепърва предстои. Нека да им е спорна. Птицата на щастие кацна и на раменете на пещерняците-водолази от спелео клуб „Пълдин“ - Пловдив, не че те настоятелно не я мамеха да се приземят там. Тази групичка си беше набелязала няколко пещери със сифони за гмуркане и почнаха проучванията едно подир друго. Голямата работа се отвори в пещера Топля при с. Голяма Желязна и поточно от бликащия до нея карстов извор. Всъщност, първият опит за проучването му датира от далечната 1987, когато плевенските пещерняци водолази Илко Гунов, Милен Димитров, Валентин Чапанов и Явор Иванов, в рамките на три последователни гмуркания успяват да навлязат 178 м навътре в подводната

галерия, без да излязат на „суха“ галерия. В резултат на няколко гмуркания това се отдава на Георги Михайлов, Андрей Манолов и Александър Стоев. Фактически след известните 178 метра сифонът продължава още 22 метра, а после водолазите попадат в голяма и красива зала. Приключението едва сега започва. Засега са картирани напред 1800 м, а ние сме наострили уши и очакваме да научим има ли още нататък и какво още крие в недра та си Васильовска планина. Детайлите по изследването са достъпни в мрежата! Който сърфира в нея знае за напредъка в многогодишните опити на пещерняците от клуб „Хеликит“ - София да свържат в една система прословутата лакатнишка пещера Темна дупка и съседната и Зиданка. В Зиданка периодично се откриват нови галерии, картировките не са спирани. Актуалната дължина на Зиданка вече е 1025 метра, а денивелацията ѝ е 56 метра (-42; + 14 м). Галериите на двете пещери вече почти са се застъпили и само някакви си 20-ина метра остават до свързването. Осъщественият слухова (звукова) връзка между обектите също доказва тази практическа възможност.

През 2013 г. Калин Лилевски от пещерен клуб „Екстрем“ усилено разкопава дъното въртоп, където измежду камъните се усеща силно въздушно течение. По-късно, заедно с Атанас Русев два-мата успяват да разбутат камъните и като се промъкват помежду им да влязат в пещера, звучно наречена Йохоху. Първото ѝ проучване е осъществено от Атанас Русев, Димитър Цолов, Калин Лилевски от клуб „Екстрем“ и Стоян Брашнаров и Яни Макулев от „Хеликит“. Следите от проучването на пещерата се губят във времето, за да стигнем до настоящата година, когато смесен екип пещерняци от клубовете „Под Ръбъ“ и „Пълдин“ и приятели картираха пещерата и установиха, че дължината ѝ е 701 м, а денивелацията ѝ - 101 метра.

Сега да надникнем в Родопите. През септември раковският клон на Българското

пещерно дружество проведе 14-ата си поредна изследователска експедиция „Terza Bessica“. Този път гвоздеят на програмата бяха проучванията в пещера Здравец, където месец-два по-рано раковци бяха навлезли в нови, непроучени галерии. По време на експедицията те влязоха още по-навътре и по-надолу. Цялостната картировка показва, че засега дължината на пещерата е 412 метра, а дълбочината ѝ - 60 м. Пещерняците от пещерен клуб „Стринава“ при ТД „Бачо Киро“ - Дряново пък съобщиха, че Борислав Иванов от техния клуб е открил нова изворна пещера край с. Джумриите. Научихме още, че ползвайки сушата и познати пещерняшки техники за отводняване, пещерняците от клуба са успели да навлязат навътре в пещерата най-малко половин километър. Все още не е ясно дали това е краят?

С изследователски стремеж за нови открития бяха организирани и други експедиции. Членовете на Българското пещерно дружество продължиха проучванията си в Лудогорието. След две поредни експедиции броят на новопроучените пещери около Исперих набъбна с още 14 нови пещери, две от които са вертикални. Колегите от пещерен клуб „Казанлък“ ни събраха около Бузлуджа, новосъздаденият клуб „Атриос“ - Дебелец организира експедиция „Кая Бунар“, старозагорци нагласиха експедиция „Твърдица-Пчена 2025“, от Сдружение „МоЕрПа“ работиха традиционно край хижа „Орфей“ и във Врачански балкан, а с пещерен клуб „Мрак“ проучвахме Етрополска Стара планина. Няколко клуба за пореден път организираха експедиции на територията на Национален парк „Централен Балкан“. Дряновският клуб „Стринава“ и тази година организира станалата традиционна „Осмомартенска пещерна експедиция“. Този

път тя беше посветена на 100 години от основаването на ТД „Бачо Киро“ - Дряново. За съжаление посочените, а и неспоменатите експедиции не донесоха нови сензации!

И тази година, както всяка друга, се проведе детско-юношеският пещерен лагер - Speleolab - Ракитово. Лошото време не успя да саботира ентузиазма на тридесет и двама участници от различни краища на страната.

Не мина и без изяви извън страната. Макар че техният брой бе ограничен, те дооформиха съвременния облик на родната спелеология. Тук отново ни отсрамиха пещерняците от клуб „Под ръбъ“ - Своге. През октомври последва камерно, но ударно участие в проучването на хърватската пещерна система „Кита Гачешина“. След седемдневен престой Анна-Мария Стоянова, Ани Гатева, Симеон Ненков и Павлин Димитров проучиха нови 1500 метра в пещерната система „Кита Гачешина“ и я свързаха с пещерата Алибабина яма! Новата дължина на комплекса е 67387 метра, което я прави най-дълга в Хърватска и я нарежда на 55-о място сред най-дългите в света! Новата дълбочина е - 842 м. Млади, а и не само, пещерняци от Своге проникнаха в най-дълбоката хърватска пропасть Лукина яма (-1369 м). Отделно, внушителна смесена група от нашенски мераклии за пореден път участва в организираното от Френската федерация по спелеология проникване в прочутата френска пропасть Гуфр Берже (-1271 м). Имаше и „набези“ към Босна и Херцеговина и Албания, а камерна група от Българското пещерно дружество продължи проучванията в Света гора Атонска. Макар и само шестима българи участвахме в поредния 18-и Балкански сбор на пещерняците, който за първи път се проведе в Босна и Херцеговина.

Тази година имаме и юбилей! През пролетта в Националния музей „Земята и хората“ тържествено бе отбелязана 10-годишнината от основаването на Българското пещерно дружество (2015).

През годината имаше със сигурност и други събития, които трудно могат да се обхванат или вероятно сме пропуснали. За провеждането на редица изяви организаторите не дадоха гласност, за други събития никой не разказа какво и как се случило. За съжаление това е отколешна българска болест! Чудно ми е, защо все забравяме приказката „Нещо, за което не е писано, все едно не се е случило“.

Алексей ЖАЛОВ

15

ТЕЛЕФОНИ НА ТД И ОБЕКТИ В СИСТЕМАТА НА БТС

ОБЛАСТ СОФИЯ - ГРАД

ТД „Ал. Константинов 1899“ - 0899 24 86 18
ТД „Еделвайс“ - 0896 68 85 56 и 0878 95 55

88
Хижа „Еделвайс“ - 0888 51 23 81
ТД „Зелена България“ - 0896 71 59 08
ТД „Кремиковци“ - 0888 45 57 50 и 02 99 43

048
Хижа „Мургащ“ - 0888 95 03 46
СТД „Люлин-Банкя“ - 0887 64 16 70 и 0888

96 39 81
СТД „Мургащ 77“ - МВР - 0888919811 и 0888497843

ТД „Сдружение на туристическите хорове в България“ - 0899 88 17 02

ТД „Хор Планинарска песен“ - 0878 52 21 05
ТД „Сирена“ - 0877 79 87 79 и 0888 29 87 79

Хижа „Тинтява“ - 0889 09 90 55
ТД „Урвич“ - 0882 96 63 21

Хижа „Планинец“ - 0889 73 01 82
СТК „Мотен“ - 0888 30 53 33 и 0888 41 47 47

Хижа „Алеко“ - 02 967 11 13, 0876 86 02 35 и 0877 10 14 27

АТД при БАН - 02 989 22 41 и 0897 73 19 92
ТД „Камендел 1934 - Бояна“ - 0882 72 72 01,

0878 75 46 31 и 0878 75 46 31
Хижа „Камен дел“ - 0897 20 97 97

ТД „Манастирска кория“ - 0884 95 66 66
Хижа „Бонсови поляни“ - 0884 95 66 66

ТД „Дино 2024“ - 0988 90 37 01

СОФИЙСКА ОБЛАСТ

ТД „Ибър“ - гр. Долна баня - 0885 01 29 12 и 0887 41 65 65

Хижа „Венетица“ - 0882 02 58 64
Хижа „Гергиница“ - 0876 64 80 90

Сдружение „Туризм, спорт и екология - Опознай и съхрани 2001“ - гр. Етрополе - 0886

81 34 74 и 0886 81 37 74
ТД „Старопланински турист“ - гр. Етрополе -

0882 96 64 97
Хижа „Кашана“ - 0882 71 44 16

Тур. спалня „Витиня“ - 0882 96 64 97
Хижа „Стражата“ - 0882 96 64 97

Хижа „Старопланинец“ - 0882 96 64 97
ТД „Еледжик“ - гр. Ихтиман - 0899 88 39 93 и

0889 22 78 59
Хижа „Надежда“ - 0888 85 21 05 и 0889 22

78 59
ТД „Равни чал“ - с. Костенец - 0899 92 13 06

Хижа „Гургулица“ - 0899 55 53 70 и 0899 92

13 06
Хижа „Белмекен“ - 0879 46 18 99

ТД „Планинар“ - гр. Костенец - 0879 20 82 90, 0896 64 70 88 и 071 42 60 31

Тур. спалня „Яворица“ - 0879 20 82 90, 0896

64 70 88 и 071 42 60 31
Сдружение ТД ПЕС „Мусала“ - гр. Самоков -

0893 04 77 09
ТД „Искърски пролом“ - гр. Своге - 0888 64

50 81 и 0888 68 67 88
ТД „Грамаде“ - с. Скравена - 0888 49 53 50

и 0899 81 07 73
Хижа „Койна и Никола Мукашки“ - 0888 49 53

50 и 0888 65 31 95
ТД „Мургана“ - с. Челопеч - 0888 39 88 69 и

0896 76 61 61
ТД „Люляк 2010“ - гр. Костинброд - 0885 29

47 72
ТД „Свищи плаз 2013“ - гр. Златица - 0888 39

38 51 и 0885 18 40 78

ХАСКОВСКА ОБЛАСТ

ТД „Хеброс“ - гр. Димитровград - 0878 66 35

58 и 0898 25 36 27
ТД „Аида“ - гр. Хасково - 0895 65 82 84, 0887

30 16 80, 0897 35 48 45 и 0898 51 98 15
Хижа „Аида“ - 0878 74 94 74, 0894 40 94 29

и 0895 65 82 84
ТД „Вишеград“ - гр. Тополовград - 0888 82

55 75

Редакцията на в. „Ехо“ моли председателите или секретарите на туристическите дружества, ако между-временно са настъпили промени, да подадат информация за актуалните телефони на ТД, хижите и стопанисваните обекти по електронна поща exobts@gmail.com или на тел. 0882 96 63 16.

БЪЛГАРСКИЯТ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗ
откри
ДАРТЕЛСКА КАМПАНИЯ
за набране на финансови средства за ОТПЕЧАТВАНЕ НА ВЕСТНИК „ЕХО“
чрез банкова сметка:
BG71 STSA 9300 0012
4857 19 в банка ДСК

В САЙТА НА БТС
- www.btsbg.org
можете да намерите информация за: стоте национални туристически обекта, телефони и адреси на туристически дружества и хижи; клубове в състава на БТС и федерации; история, цели, нормативна уредба и управленска структура на БТС и др.

Планинска спасителна служба
www.pss-bg.bg
при нещастен случай,
дежурни телефони
112, 1470
02 963 2000 - Стационарен телефон на централен денонощен пост

EXO
ТУРИСТИЧЕСКИЯТ ВЕСТНИК - Издание на БТС
РЕДАКТОРИ: Петя Иванова - 0882 966 316; Иван Панкев
РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ: доц. Сандю Бешев - алпинист, историк на българския и световния алпинизъм; доц. Кънчо Долапчиев - НСА; Елисавета Първанова - м. с. по алпинизъм; проф. Пламен Павлов; Константин Койнов - ориентировач, Българска федерация по ориентирание; Алексей Жалов - почетен председател на Балканския спелеоложки съюз
Графично оформление и предпечат: Иван Панкев

Издава: Български туристически съюз
Адрес на редакцията:
1000 София, бул. "Васил Левски" № 75, ет. 5, ст. 525, ПК 427
ISSN-0205-0943
e-mail: exobts@gmail.com ; www.btsbg.org
Срещът за приемане на материали е до 5 число на съответния месец
Ръкописи не се приемат.

ПРАЗНИЧНА ОБРЕДНОСТ ПО КОЛЕДА В БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЕН КАЛЕНДАР

Най-характерният обичай в деня преди Коледа – 24 декември (Малка Коледа, Суха Коледа и др.) е обхождането на всички домове от групи деца – момчета на възраст от 6 до 12-годишни, наречени **коледарчета**, малки колади и т.н. С дрянова пръчка – „коледница“ („коледарка“ и др.) и торбичка през рамо те обикалят по домовете. Със славословия и песни те пожелават на домакините здраве, плодородие и богатство през новата година. Навред стопанката дарява коледарчетата с кравайчета, колачета, превитаци, орехи, сушени плодове и др.

Този ден минава главно в приготвянето за трапезата на Бъдни вечер, която навсякъде е в кръга на семейството и е много тържествена. Трапезата се кади. Приготвят се специални **обредни хлябове** – обикновено това е голям кръгъл хляб (погача) с пластична украса от тесто с елементи на кръст и цветове, наричан боговица, колак и др. В Западна България се приготвя и погача със сребърна пара и други белези, по които се гадае. Ястията за Бъдни вечер задължително са само постни, като по традиция най-често са девет.

С вечерята са свързани множество забрани, обредни действия и практики, като: вечерята започва рано, за да узреят рано житата; не се става по време на яденето, за да не стават квачките от яйцата – може да стане само стопанинът, но трябва да ходи приведен, за да се превият

житата от зърно и др. Сред най-важните елементи на бъдническата обредност е празничният огън, който не трябва да загасне през цялата нощ. За този огън мъжете приготвят специално дърво, наречено **бъдник, коладник, прекладник, дедник** и др. По това, как гори бъдникът, се гадае за плодородието през новата година.

Друг важен компонент на обредността е **обичаят Коледуване**. Участниците в него са само мъже – коледарите започват да се готвят от коледни пости или от Игнажден. В навечерието на празника се организират по групи. Те са в традиционно празнично облекло и украса на калпаците – китки, сушени плодове или пуканки. По пътя към домовете пеят обредни песни. Стопаните ги даряват с краваи, пари, сланина, боб, вино и др., а водачът на коледарите изрича коледарска благословия (молитва, слава) за здраве и плодородие в къщата.

Коледуването завършва с общо угощение на коледарите. То се прави с част от събраните продукти в дома на водача на Коледа или в друг ден, но най-късно до Ивановден. Другата част от продуктите продават, а парите дават на бедните или за нуждите на църквата, училището, читалището...

На Коледа (Колада, Божиц) не се извършват обреди, освен празничното общоселско хоро, на което обезателно се хващат и коледарите.

ПРАВОСЛАВНИ ПРАЗНИЦИ ОКОЛО КОЛЕДА И НОВА ГОДИНА

22 декември е на великомъченица Анастасия, която е живяла през 3 век. Тя посветила живота си да помага на заточените и затворени в тъмници християни. Била измъчвана заради вярата си и осъдена на удавяне. Но станало чудо и пробитата ладия, с която била пусната в морето, не потънала. Именници – Анастасия.

23 декември – почита се паметта на преподобни Наум Охридски, изживял последните години от живота си в манастира „Свети Архангели“ на брега на Охридското езеро.

24 декември – Бъдни вечер и преподобна мъченица Евгения. Известна е с това, че дълги години живяла в манастир, преоблечена като мъж, дори била избрана за игумен. Издала я жена, която се опитвала да я прелъсти, непоздорирайки, че е от същия пол. Вечерта християнското семейство се събира, къщата се прекадява с тамян, на трапезата се сервират седем

постни ястия и всички чакат в полунощ Рождество Христово. Именници – Евгения, Евгени.

25 декември е Рождество Христово. Хората отиват на черква, където се отслужват тържествени литургии. Разменят се подаръци, всички празнуват раждането на младия бог. Именни дни имат Христо, Христина, Кристиан, Криста, Божан, Божанка, Божиц...

26 декември е вторият ден на Рождество, Събор на Пресвета Богородица. Вярващите се събират и прославят с песни Божията майка. Празненствата продължават. Именници – Йосиф.

27 декември е третият ден на Рождество. В памет на свети първомъченик и архидякон Стефан се празнува Стефановден – празникът на хората с имена Стефан, Стефка, Стефания, Стоян, Стоянка, Стойчо, Стойчко, Стоимен, Цоню, Цонко, Станка, Станчо

28 декември – почита се паметта на мъчениците, изгорени в храма в Никодимия през 302 година по време на литургията преди Рождество. С това се сложило началото на десет годишно гонение срещу християните от Максимиан.

29 декември е денят на светите младенци, избити от Ирод. Блажи се. Евангелието разказва, че когато йерусалимският цар Ирод научил за раждането на Младенеца, се уплашил за престола си и заповядал да бъдат избити всички момченца във Витлеем и околностите.

30 декември – тачи се мъченица Анисия, солунска светица. Тя получила в наследство голямо богатство, което раздала и се посветила на бедните и затворниците. Убита по време на гонения срещу християни по време на голям езически празник.

31 декември – тържествено посрещаме Новата година!

1 януари е Васильовден. В черквите се отслужва света Василиева литургия. Започват маскарадните празници, свързани с така наречените „нечисти дни“ между Коледа и Йордановден. Именници – Васил, Вълчо, Веселин, Веселина, Весела, Васка.

2,3,4 януари – през тези дни се изпълнявал обичаят ладуване (топене на пръстените), разпространен предимно в Северна България и Средногорието. В него участвали само моми, които гадаели и си пожелавали щастлива женитба.

6 януари – Богоявление – Йордан, Богдан, Богомил.

7 януари – Ивановден – Иван, Иванка, Йоан, Иво, Йото, Йонко, Ивайло, Еньо, Калоян.

12 януари – Татяна
17 януари – Антоновден – Антон, Антония, Антонина, Андон.

18 януари – Атанасовден – Атанас, Атанаска.

